

ระเบียบการโรงเรียนเทศบาลเล็ก
รัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๑๙๖๒

รเบียบการโรงเรียนมหาดเล็ก
รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พิมพ์เป็นที่ระลึก
ในโอกาสครบรอบแปดสิบสี่ปีแห่งการสถาปนามหาวิทยาลัย
๒๖ มีนาคม ๒๕๔๔

คำนำ

ในโอกาสเฉลิมฉลองวาระครบรอบแปดสิบสี่ปีแห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๔๔ นี้ มหาวิทยาลัยรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้พระราชทานกำเนิดมหาวิทยาลัย และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยเป็นล้านเกล้านันกระหม่อมหาที่สุดมิได้ เพราะด้วยอาศัยพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ทรงก่อตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นหลักสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ และได้ผลิตบัณฑิตหลากหลายสาขา มีจำนวนร่วมหนึ่งแสนคน แยกย้ายกันไปทำหน้าที่สนองคุณบ้านเกิดเมืองนอนตามพระบรมราชปณิธานอยู่ในบัดนี้

ในโอกาสที่เป็นวาระสำคัญในประวัติการของมหาวิทยาลัยครั้งนี้กับทั้งเพื่อเชิดชูพระเกียรติยศของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดพิมพ์หนังสือเรื่อง “ระเบียบการโรงเรียนมหาดเล็ก รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒” เล่มนี้ขึ้น เพื่อเป็นที่ระลึกและเป็นบรรณาการแก่ผู้มาร่วมงานเฉลิมฉลอง หนังสือเล่มนี้พิมพ์ขึ้นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๖ นับถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกือบหนึ่งร้อยปีแล้ว นับว่าเป็นหนังสือหายากยิ่งเล่มหนึ่ง ในสมัยที่พิมพ์ครั้งแรกนั้นยังมิได้มีการสถาปนามหาวิทยาลัยขึ้นในประเทศไทย โรงเรียนมหาดเล็กตามความที่ปรากฏในหนังสือระเบียบการนี้ เพิ่ง

เริ่มจัดการเรียนการสอนได้เพียงไม่กี่ปี มีผู้สำเร็จการศึกษาไปแล้ว เพียงไม่กี่คน และโรงเรียนนี้เองที่ในเวลาต่อมาได้เจริญก้าวหน้ากับ ทั้งได้ประดิษฐ์ฐานขึ้นเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๕ และได้สถาปนา เป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ในบัดนี้ ผู้ที่พลิกอ่านหนังสือเล่มนี้ จึงจะมีโอกาสได้เห็นอดีตของมหาวิทยาลัยเมื่อครั้งยังเป็นโรงเรียน มหาดเล็ก ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นว่ามีประวัติความเป็นมา การบริหารจัดการ การเรียนการสอน หรือแม้แต่อุดมคติของโรงเรียนเป็นประการใด รวมตลอดทั้งจะได้มีโอกาสทราบขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับเรื่องประเพณี มหาดเล็ก ซึ่งเป็นแบบแผนการอบรมกุลบุตรในครั้งกระนั้นประกอบด้วย โดยในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ได้ใช้วิธีถ่ายแบบจากต้นฉบับเดิมตลอดทั้งฉบับ และได้ขอให้ รองศาสตราจารย์ธงทอง จันทรางศุ ผู้อำนวยการ หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดทำอธิบายเพิ่มเติมเพิ่มขึ้นเป็น ภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้ เพื่อขยายความบางเรื่องให้มีความชัดเจน ยิ่งขึ้นด้วย หวังใจว่า หนังสือที่ระลึกในโอกาสครบรอบแปดสิบสี่ปี แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเล่มนี้ จะเป็นที่พอใจและเป็นประโยชน์แก่ผู้ได้รับไว้ศึกษาทุกท่าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขอพระราชทานอุทิศส่วนกุศลวิทยาทาน อันจักพึงบังเกิดมีขึ้นจากการพิมพ์หนังสือเรื่อง “ระเบียบการโรงเรียน มหาดเล็ก รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒” เล่มนี้ น้อมเกล้าน้อมกระหม่อม ถวายแด่สมเด็จพระปิยมหาราช และสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ผู้ทรง

พระคุณอันประเสริฐทั้งสองพระองค์ แม้นเสด็จสถิตอยู่ ณ ทิพยสถานใด
ขอได้มีพระราชหฤทัยปราโมทย์และทรงอนุโมทนาในกตเวทิตากิจ
ที่มหาวิทยาลัยและชาวจุฬาฯ ทุกคนร่วมกันปฏิบัติบำเพ็ญถวาย ใน
วาระนี้ เทอญ

(รองศาสตราจารย์ ดร.รัชชัย สุมิตร)

อธิการบดี

สารบัญ

รเบียบการมหาดเล็ก	๑
รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒	
อธิบายเรื่องมหาดเล็ก	๘๙

สำหรับโรงเรียน มหาดเล็ก

รียบ การโรงเรียน มหาดเล็ก

รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒

พิมพ์ครั้งแรก ๕๐๐ ฉบับ

ราคา ๓๒ ๖๖

โรงพิมพ์บำรุง นุกต กิจ

พระราชนิพนธ์

ความรู้คู่เปรียบด้วย	กำลัง ภายเชย
สุจริตคือเกราะบัง	ศาสตร ช้อง
มัญญาประคองตั้ง	ฮาอุธ
กุมสติต่างได้ห่ม้อง	ฮาจ แก้ว ถวาย ส่นาม.

ฝูงคนกำเนิต คด้าย	คดิ่ง กัน
ใหญ่ย่อมเพศ ผิด พรณ	แฝก ม้าง
ความรู้ฮาจเวียนทัน	กัน หมต
ยกแต่ชั่วดี กระทั่ง	ฮ่อน แก้ว ใหว.

คำนำ

ด้วยเจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์ ขอให้ข้าพเจ้าแต่งคำนำสำหรับ
สมุดเล่มนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า การที่พิมพ์เรียบเรียง
แต่ประกาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนแต่กรมมหาดเล็ก
ทั้งตำแหน่งมหาดเล็กชั้นต่งนี้ เป็น การดีที่จะให้มหาดเล็ก
ทราบ การโรงเรียน แต่ให้นักเรียนรู้จักมหาดเล็กตัวนาย
ที่รับราชการเวรต่าง ๆ ชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย

อีกประการหนึ่ง เมื่อผู้ใดได้พิจารณาประกาศ กระแส
พระบรมราชโองการเหล่านี้แล้ว จะเห็นได้ว่า โรงเรียนซึ่ง
แต่เดิมอาจจะนับว่าเป็นแต่อาไศรยนามมหาดเล็กไปใช้นั้น เมื่อ
การค่อยดำเนินขึ้นโดยลำดับ ๆ ไป กงตั้งจะเป็นกรมมหาดเล็ก
ต้องอาไศรยโรงเรียนเป็นหลัก ที่จะดำรงประเพณีของกรม
มหาดเล็กซึ่งเป็นสำนักที่คนผู้ต่งชั้นหนุ่ม ๆ ออกไปรับราชการ
ที่ต่าง ๆ นั้นด้วย คือ “มหาดเล็กในโรงเรียน” จะได้
เป็น อย่าง “มหาดเล็กในท้องพระโรง” แต่ก่อน โดยอย่าง
ใกล้ชิดที่สุดที่จะเป็นได้.

เพราะฉะนั้น การที่มีผู้รู้สึก ว่า เวิร์ค เชน เบน เวิร์ค ไม่น่าใคร มี การ
งาน อัน ไต นั้น ย่อม เป็น การ เข้าใจ ผิด โดยแท้

ข้าพเจ้า จึง เห็น ว่า การ ที่ พิมพ์ หนังสือ เช่น นี้ ขึ้น เป็น การ ดี
สำหรับ จะได้ มีความ เข้าใจ ให้ ถูก ถิ่น แต่ จะ ได้ ช่วย กัน จัด การ
ตาม พระ ราช ประสงค์

ห้อง เครื่อง มหาตเด็ก

วันที่ ๑๘ มีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๒

บุรุษ รัตน ราช พัดถก

สารบัญ

ร เบียบ การ โรงเรียน มหาดเล็ก	หน้า ๓
ตำแหน่ง ราชการ โรงเรียน มหาดเล็ก	หน้า ๓๒
รายนาม มหาดเล็ก นักเรียน ที่ได้ประกาศ นียบัตร ออกไปรับ ราชการ	หน้า ๓๓
กระแส พระบรม ราชโอง การ เปลี่ยน แปลง กรม มหาดเล็ก ร.ศ. ๑๓๒	หน้า ๓๔
ประกาศ ตั้ง โรงเรียน มหาดเล็ก	หน้า ๓๗
ประกาศ ตั้ง ผู้อำนวยการ โรงเรียน มหาดเล็ก	หน้า ๓๐
ล้นาตาย พระหัตถ์ กรมหลวง ดำรง ราชานุภาพ ถึง นักเรียน ที่ขึ้นไปฝึกหัด การ ตำรวจ ภูธร	หน้า ๓๓
คำชี้แจง พระยาวิสุทธ สุนทรศึกษ์	หน้า ๓๒
คำชี้แจง เจ้าหมื่น ศรี สวรรค์	หน้า ๓๓
บัญญัติ มหาดเล็ก สันญาบัตร	หน้า ๓๕
เวร คักดี	หน้า ๓๗
เวร ลีทชี	หน้า ๔๓
เวร ฤทธิ	หน้า ๔๕
เวร เศษ	หน้า ๔๗
บัญญัติ มหาดเล็ก ตาม ลำดับ อักษร	หน้า ๖๒
บัญญัติ หนังสือ ที่ควร มี แด่ ควร อ่าน	หน้า ๘๒

ระเบียบ กวโรงเรียน มหาดเล็ก

โรงเรียน

ข้อ ๓ โรงเรียน มหาดเล็ก เป็นสถาน
ที่ศึกษา ราชการ พด เรือน ตั้งขึ้น ตาม กระ แด
พระบรมราชโองการ ลงวันที่ ๓ เมษายน
รัตนโกสินทรศก ๑๒๓ แต่ประกาศตั้งผู้อำนวยการ
ลงวันที่ ๓๐ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

สังกัด

ข้อ ๒ โรงเรียน มหาดเล็ก สังกัด อยู่ใน
กรม มหาดเล็ก เวร เดช อนุโลม ตาม กระ แด
พระบรมราชโองการ เปลี่ยน แปลง กรม
มหาดเล็ก รัตนโกสินทรศก ๑๑๖

ผู้ที่ จะ เข้า เป็น
นักเรียน

ข้อ ๓ ผู้จะ เป็น นักเรียน ต้อง ประกอบ
พร้อม ด้วย วุฒิ เหล่า นี้ คือ ๑ ต้อง เป็น ผู้ มี ภูมิลำเนา
สถิตย์ ได้ ไ้ ชั้น มัธยม ศึกษา ๒ เป็น ผู้ ที่มี อายุ

ตั้งแต่ ๓๕ ปีขึ้นไป ๓ เป็นผู้ไม่มีโรคประจำตัว แต่อาการ พิกาด อย่างใดที่จะขัดข้องแก่การที่จะรับราชการได้. ๔ ต้องเป็นผู้มีความประพฤติไม่เลวชื้อเลี้ยง.

ประเภท
นักเรียน

ข้อ ๕ นักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็ก แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) ประเภทนักเรียนมหาดเล็ก คือผู้ที่เจ้าเรือนเป็นมหาดเล็ก (๒) ประเภทมหาดเล็กนักเรียน คือผู้ที่ถวายตัวเป็นมหาดเล็กแล้ว แต่ยังจะเล่าเรียนวิชาสำหรับรับราชการ ฉเพาะ กระทบวงต่าง ๆ ต่อไปอีก แต่เวลานี้ กระทบวงที่จะต้องการ ข้าราชการ ออกไปรับหน้าที่ราชการต่าง ๆ คือ กระทบวงมหาดไทย กระทบวง ๓ มหาดเล็กนักเรียนต้องเรียนราชการสำหรับ กระทบวงมหาดไทย แต่ต้องรู้เห็นการที่แท้จริงอย่างไร โรงเรียนแบ่งนักเรียนประเภทนี้ เป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นสอน คือเรียนตามตำรา แต่ตามที่ครุแนะนำ ก็มีเวรรับราชการประจำ พระองค์ด้วยชั้น ๓ ชั้นฝึก คือเมื่อโรงเรียนสอนชำมเห็นสมควร จะ

ส่งไปทำการได้แล้ว   ส่งไปฝึกหัดทำ การ
หัวเมือง ให้รู้การที่จริง แลรู้จักรับผิดชอบ
ด้วย แล้วต้องเข้าสอบได้ “ประโยค มณฑล”
ซึ่งพระเจ้าของ ยาเขอ กรมหมื่น มรุพงษ์ศิริพัฒน์
ทรงจัดการ สอบได้ ได้ประกาศนียบัตรแล้ว จึง
จะได้ ออกจากโรงเรียน มีหน้าที่รับราชการ
ต่อไป

หลักสูตร

ข้อ ๕ โรงเรียน มหาดเล็ก จัดหลักสูตร
เป็น ๒ ประโยค คือ

- ๑ ประโยค มหาดเล็ก (General Education)
  - ๒ ประโยค กระทรวง (Specialisation)
- (เวลานี้ คือ ประโยค มณฑล ที่พระเจ้า
ของยาเขอ กรมหมื่น มรุพงษ์ศิริพัฒน์ ทรงจัด
การ สอบได้)

นักเรียน ที่จะเข้า สอบได้ ประโยคมหาดเล็ก
คือ นักเรียน ประเภท ที่เรียกว่า นักเรียน มหาดเล็ก
แต่จะต้อง สอบได้ ได้ตาม ชั้นต่อไป นี้ คือ

ชั้น ๑ สำหรับ นักเรียน พัง เข้าใหม่ ที่ยัง
ไม่มี ยูนิฟอร์ม

๓ เขียน กิริยา (คือ หัตถ์กิริยามารยาต
ที่จะเข้าใน พระราชสำนัก)

๒ เขียน การมหาดเล็ก

(ก) แบบ เขียน ข้อ ราชการ กรม มหาดเล็ก

(ข) ราชาศัพท์

(ค) นาม พระที่นั่ง ๆ ต ๆ

(ง) ตำแหน่ง พระบรม ราชวงษ์ แด พระนาม
พระบรม วงษานุวงศ์

(จ) ทำเนียบ ราชการ

๓ เขียน การ เล่มียน คือ

คัดสำเนาเส้น หมึก หวด บรรจง

คัด สำเนา ด้วยไต่บไโรเตอร์

เขียน ตาม คำบอก (หวด เร็ว)

คัด ร่าง หวด ที่มี ตะแวง กายู่ง

ทาน จดหมาย

ทาน หนังสือผิด

เมื่อ สอบได้ได้แล้ว จะได้ มี ยูนีฟอร์ม นักเรียน.

๕

ชั้น ๒ สำหรับนักเรียน ที่มีคุณพ่อร่ำรวย

๓ เรียน การ ตำรวจ ภูธร (สำหรับ วัฏจักร ทหาร
แต่ ทน ความ ลำบาก เรียน ฤดูหนาว ปลาย
พฤศจิกายน ถึง กุมภาพันธ์)

๒ เรียน การ แขน ที่ (เพื่อ ใว้ สำหรับ ไป ทำ
การ หัว เมือง)

๓ เรียน ภูมิศาสตร์ พระราช อาณาจักร สยาม
เป็น สำคัญ บ้าน เมือง ต่าง ประเทศ เป็น
เครื่อง ประกอบ .

๔ พงษาดาร (เรียน เป็น ตอน ๆ ตาม แต่
โรงเรียน จะ กำหนด)

๕ ข้อราชการ สำคัญ (ตาม ที่ จะ สอน ได้)

๖ หนังสือ สัญญา ทาง พระราชไมตรี

๗ กฎหมาย พอ เป็น ทาง ปฏิบัติ ราชการ

(แต่ ข้อ ๖ แต่ ๗ นี้ ยังไม่ เข้า ในการ สอบ ได้
เพราะ ยังไม่ ได้ จัด การ สอน ขึ้น เป็น หลัก ฐาน)

๘ การ ออฟฟิศ

(ก) แต่ง จดหมาย (คือ แต่ง ตาม ข้อ คำสั่ง
แต่ ตาม ทาง ที่ จะ ดำเนิน ไป ของ เรื่อง นั้น ๆ)

(ข) แต่งรายงาน

(ค) แต่งโทรเลข

(ง) คัดย่อแต่ คัด ร้อย (เช่น กระทรวง
มหาดไทยเรียกว่า คัดทูลฉลอง คือคัดจากหนังสือ
ฉบับเดียว หรือหลายฉบับ ให้ความต่อ กัน)

(จ) จัดคำให้การ (ต้องรู้วิธีถามด้วย)

(ฉ) จัดหมายบรรทัด (คือ บรรทัด วาจา
หรือ หมายเหตุ อย่างใด อย่าง หนึ่ง)

(ช) วิธีรับสั่ง จัดหมาย

(ซ) วิธีเก็บ จัดหมาย (การ หมาย เลข
แต่ อด เก็บ สำเนา อยู่ในนี้ ด้วย)

๘ การ บัญชี

๓๐ ชื่อ บังคับ คดง

๓๑ เรียง ความ (เฮ็ดเฮ็ด)

เมื่อสอบได้ ได้แล้ว แด จะ สมัค เป็น มหาดเล็ก
นักเรียน ต่อ ไป จะได้ ประกาศ นัยบัตร ว่า
สมควร ถวาย ตั๋ว เป็น มหาดเล็ก ได้ แด นำ
ถวาย ตั๋ว เป็น มหาดเล็ก ได้ ยูนี ฟอรัม มหาดเล็ก
เดือน ๕ เป็น มหาดเล็ก นักเรียน

ประโยคกรทรวง สำหรับความรู้ เดี่ยว
 ๓. เกษะหน้า ที่ เวลานี้ มีแต่ ประโยคสมณฑล
 นักเรียน ที่จะ เข้าสอบ ได้คือ นักเรียน ชั้น ที่
 ถวายตัว เปน มหาตเด็กแล้ว เรียกว่า มหาต
 เด็กนักเรียน คือ

เรียนคำรปากครอง ซึ่งแบ่งเปนพแนกต่าง ๆ คือ

๑ ปกครอง

๒ ฮัยการ

๓ สรรพากร แด

๔ พแนกเบ็ดเตล็ด

นักเรียน นอก

ข้อ ๖ ยังมีนักเรียน อีก ประเภท หนึ่ง ซึ่ง ไม่

ได้เข้าเรียน เต็ม บริบูรณ์ตาม หลักสูตร ของ โรง
 เรียน คือ จะเรียน แต่การ มหาตเด็ก ได้แก่ ผู้
 ที่ ถวายตัว เปน มหาตเด็กแล้ว หรือ บุตร ผู้ มี
 บรรดาศักดิ์ ที่ จะ ถวายตัว เปน มหาตเด็ก
 จำพวก ๓ หรือ จะเรียน แต่การ ปกครอง ได้แก่
 ผู้ที่จะ ไป ทำการ หิว เมือง จำพวก ๓ หรือ จะ
 เรียน แต่การ เสมียน การ ออฟฟิศ ได้แก่

ผู้ที่จะไปทำการเสมียน จำพวก ๓ นักเรียน
เหล่านี้ โรงเรียน จะไม่ต้องอุดหนุนหางาน
ให้ทำ แต่ไม่มียูนิฟอร์ม เรียกว่า นักเรียน นอก.

กำหนดเทิม

ข้อ ๗ เวลาเข้าเรียนแบ่ง เป็น ๒ เทิม คือ
เทิม ต้นปี ตั้งแต่ พฤษภาคม ถึง กันยายน
รวม ๕ เดือนเทิม ๓

แล้ว มี เวลา หยุด พัก ตุลาคม เดือน ๓
เทิมปลายปี ตั้งแต่ พฤศจิกายน ถึง มีนาคม
รวม ๕ เดือนเทิม ๓

แล้ว มี เวลา หยุด พัก เมษายน เดือน ๓

แต่ใน ระหว่าง เทิมนี้ เมื่อ มี นักชดถุช เช่น
การ เข้า พรรษา และ อื่น ๆ ก็ จะมี ประกาศให้
หยุด เป็น พิเศษ นอกจาก หยุด วัน อาทิตย์ด้วย

กำหนดเวลาเรียน

ข้อ ๘ โรงเรียน เปิด ตั้งแต่ เวลาเช้า ๕ โมง
จน ถึง เวลาบ่าย ๕ โมง เสมอทุกวัน เว้นแต่
วัน อาทิตย์ หยุด เต็มวัน วัน เสาร์ หยุด ตอน
บ่าย (แต่มหาดเล็กที่มีราชการ ต้อง ถ้อ
ราชการ เป็น นิยม)

การ สอบได้

ข้อ ๘ การ สอบได้ สำหรับ โรงเรียน ใน การ
ที่จะ เลื่อน ชั้น นักเรียน จะมี ป้าย เข็ม ก่อน
เปิด โรงเรียน ทุก คราว เว้น แต่ นักเรียน ใหม่
ซึ่ง จะ เลื่อน เป็น นักเรียน มัธยมศึกษา จะ มี การ
สอบ ได้ ให้ เร็ว ชั้น ก็ ได้

การ ฎา

ข้อ ๑๐ ถ้า นักเรียน คน ใด มี กิจ ธุระ จำ เป็น
จะ ต้อง ฎา หยุด หรือ มี อาการ บัวย ไข้ ต้อง ทำ
ใบ ฎา มา ถึง อาจารย์ ของ ตน ซึ่ง แจง เหตุ ผล
แต่ กำหนด วัน หยุด มา ให้ ถึง มือ อาจารย์
โดย เร็ว ที่ จะ ทำ ได้ แต่ การ ฎา ถ้า บอ ก ถ่วง นำ
ได้ ต้อง บอ ก ถ่วง นำ

การ พัง บังคับ บัญชา

ข้อ ๑๑ นักเรียน ต้อง อยู่ ใน บังคับ บัญชา
ของ อาจารย์ ใน โรงเรียน ทุกคน จะ เป็น อาจารย์
ใน ห้อง ของ ตน หรือ มิใช่ ก็ ดี แต่ ถ้า มี เหตุ
ขัดข้อง อย่างไร ให้ นำ ความ แจง ต่อ ผู้ อำนวยการ

ตรุณานัติ

ข้อ ๑๒ นักเรียน มี โอกาส ที่จะ เลือ ก เพื่อน
นักเรียน ใน ชั้น เดียว กัน เว้น แต่ ชั้น ใหม่ เป็น
ตรุณานัติ โดย อนุมัติ ของ ผู้ อำนวยการ โรงเรียน

สำหรับแปน หัว หน้าช่วยดูแลนะ นำ การ ผิดแต่
ชอบแต่ สอน แทน ครู เวลาครูไม่อยู่ด้วย
การ เล็ก ตรุณาณต์ ให้ มี เต็ม ตะ ครั้ง

เงิน บำรุง

ข้อ ๓๓ นักเรียนไม่มี เงิน เดือน แปน ผด
ประโยชน์ เว้น แต่ ผู้ โด ชาติ สัน ไม่มี กำนัง
ที่จะ เล่า เรี้ยน ต่อ ไป ได้ จริง ๆ แต่ โรงเรียน ยัง
เห็น สมควร จะ ให้ เล่า เรี้ยน ต่อ ไป จะ กำหนด
เงิน บำรุง ให้ เดือน ละ ๕๕ บาท หรือ ๓๐ บาท
ก็ได้ เว้น แต่ เงิน บำรุง เต็ม ๑๓๖๖ ก็ ต้อง รอ
เมื่อ มี เงิน บำรุง ว่าง

ส่วน นักเรียน ที่ ส่ง ไป เล่า เรี้ยน ทำ การ หัวเมือง
จะ ได้รับ เบี้ย เดือน แต่ ค่า เติ น ทาง ตาม สมควร

ยุนิฟอร์ม

ข้อ ๓๔ ยุนิฟอร์มนักเรียน มหาคเด็ก คือ
บ่า ก่าม หรือ สืบ บาน เย็น มี แถบ ทอง พาด กลาง กับ หมวก
กับ แด ตุ้ม มหาคเด็ก แต่ เสื้อ กางเกง เติ น บ่า เป็น
ของ หตวง เสื้อ ขาว กางเกง ขาว เป็น ของ ตน เอง

ยุนิฟอร์ม มหาคเด็ก นักเรียน คือ บ่า ไม้
ตรา พระ เกี้ยว แต่ มี อักษร พระ บรม นามา
ภิไชย จ. ป. ร. เสื้อ สัก ถาด ตำ บัก ดั้น กางเกง
ดำ แถบ ทอง กระเป๋ แด วัลดี ปะคต หมวก ขยด

ความประสงค์
ของโรงเรียน
นอกจาก การ
สอนวิชา

เป็น ของ หลวง พระ ราชทาน

ข้อ ๓๕ ความประสงค์ ของโรงเรียน ที่ จะ
ปลูกฝัง ใน นักเรียน นอกจาก การ สอน วิชา คือ

- ๑ ความ รัก เป็น ผู้ ดี
- ๒ ความ อิงอาจะ อดทน ต่อ ความ ยาก ลำบาก
- ๓ ความ รักใคร่ ตามศักดิ์ ใน หมู่ นักเรียน ด้วย
กัน เพื่อ ช่วยกัน รักษา แด เด็ด ชู นาม ของ
โรงเรียน ให้ เป็น สำหนัก ที่ อื่น หนึ่ง

ทาง ที่ จะ ดำเนิน ไป สู่ ความ ประสงค์ ข้อ ๑ คือ
ศึกษาธรรมจริยา มี เป้าประสงค์ เป็น ญจธรรม เป็นต้น
แต่ เข้า สู่ ที่ ประชุม อื่น สูง มี เข้า เฝ้า ใน พระ
ราช สำนัก เป็นต้น ข้อ ๒ คือ ฝึก หัด การ
ตำรวจ ภูธร เป็นต้น ข้อ ๓ คือ อด มาคม ให้
รู้จัก ซื่อสัตย์ ใจ คด ชั่ง กัน แด กัน เป็นต้น
นักเรียน ต้อง ถือ ความ ประสงค์ ทั้ง ๓ ข้อ นี้
เป็น หลัก เหมือน ข้อ บง คับ ที่ จะ ปฏิบัติ ตน ดวย.

ร ะบียบ การ โรงเรียน นี้ ตรา ได้ แต่ วันที่ ๓๘
กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒

เจ้า หมื่น ศิริ

ผู้ อำนวยการ

ตำแหน่ง ราชการ โรงเรียน มหาตม

กรรมการ ที่ปรึกษา

พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรมหลวง ดำรง ราชานุกาพ

พระยา บรมขันธ์ รัตน ราช พิพิธภ

พระยา วิสุทธ สร้อยศักดิ์

เจ้า หมื่น ศรีธรรมรักษ์

ผู้อำนวยการ

เจ้า หมื่น ศรี ธรรมรักษ์

ผู้ช่วย ผู้อำนวยการ

พระเทพรัตนานุกิษฏ์

พนักงาน ห้องสมุด

หม่อมเจ้า อนุภุต ประพัช

พนักงาน เงิน

นาย เอ็ม ปริญญา

เลขา-นุกาพ

นาย อ่อน

อาจารย์ มหาตม เด็ก

พระเทพรัตนานุกิษฏ์

อาจารย์ หนังสือ

หลวง บรร โจนวาท วิจิตร

อาจารย์ แผนก ที่

หลวง วิเทศศึกษา นุศาสตร์

อาจารย์ มณฑล

หลวง เชษฐกาโรวาท

ผู้ช่วย อาจารย์ มณฑล

นาย พุฒ มหาตม เด็ก

ผู้ช่วย ดอน กฎหมาย

พระ ศรี เสดนา (พิเศษ)

ครู การ อำนวย

พระ กรุง ศรี บริรักษ์ (กรุงเก่า)

นักเรียน ที่ได้ รับ ประกา ศนียบัตร แล้ว ออก รับ ราชการ

- ๑ ทดวง กำจร พายัพทิศ (พร้อม) เป็น เจ้าห้อง ผู้ช่วยนคร ตำพัน
- ๒ นายจร มหาเด็ก เป็น ผู้ตรวจ การ มณฑล นครไชยศรี
- ๓ ทดวงดีहनศรานุกิจ (บุญ) เป็น นายอำเภอเมือง เมืองสิงห์บุรี
- ๔ นายมั่น มหาเด็ก เป็น นายอำเภอเมือง เมืองไชยา
- ๕ นายบัว มหาเด็ก เป็น ปลัดเมือง บุรีรัมย์
- ๖ ทดวง บุรีรัมย์ พวารักษ์ (ลือ) เดิม เป็น นายอำเภอเมือง สมุทรสงคราม บัดนี้ ทำ การกรมยทชนาธิการ
- ๗ ชุน อนุรักษ ภูเบศร์ (ทอง) เจ้าห้อง มหาไไทย มณฑลกรุงเก่า
- ๘ นายขวัญ มหาเด็ก เป็น ปลัดเมือง ชลบุรี
- ๙ นาย มังกร มหาเด็ก เป็น ผู้ตรวจการ มณฑลนครไชยศรี
- ๑๐ นาย ย้อย มหาเด็ก เป็น ผู้ตรวจ การ มณฑลราชบุรี
- ๑๑ นาย สวัสดิ์ มหาเด็ก เป็น นายอำเภอเมือง กาญจนบุรี
- ๑๒ นาย พร มหาเด็ก เป็น นายอำเภอ เตินาโน มณฑลกรุงเก่า
- ๑๓ นาย สว่าง มหาเด็ก เป็น ผู้ตรวจการ มณฑล กรุงเก่า
- ๑๔ นาย พุฒ มหาเด็ก เป็น ผู้ช่วย อาจารย์ ใน โรงเรียน มหาเด็ก
- ๑๕ นาย หงวน มหาเด็ก เป็น ผู้ตรวจ การ มณฑล นครราชสีมา

พระบรมราชโองการเปลี่ยนแปลง

กรมมหาดเล็ก ร.ศ. ๑๑๖

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ตั้งว่ากรม
 มหาดเล็กแต่เดิมมา ย่อมเป็นที่ข้าราชการ ผู้ใหญ่ผู้น้อย
 ได้นำบุตรหลาน ซึ่งจะสืบตระกูลเข้ามาถวายตัว เพื่อเป็นที่
 รอบรับ ขนบธรรมเนียมราชการ เหมือนดังที่ศึกษาราชการ
 อันหนึ่ง ทั้งได้มีเรื่องเล่า ทูลต่อของ ชูลี พระบาทใกล้ ชิต พระองค์
 คุณเคยโน้ตฝ่าตของ ชูลี พระบาท เมื่อทรงพระราชดำริห์
 เห็นว่าผู้ใดมีคุณวุฒิแต่ช้อย่าใสรยศควรแก่นำที่ราชการ อันใด
 ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตำแหน่งยศให้
 โดยควรแก่คุณวุฒิของผู้นั้น แด่ข้าราชการซึ่งได้เคย
 รับราชการในกรมมหาดเล็กมาก่อน ย่อมเป็นผู้ไม่งกเงิน
 ในการที่จะเข้าไปที่สุมาตรา ทั้งปวง ทั้งรับราชการน้อยใหญ่
 จำนวนผู้ที่ได้ออกจากกรมมหาดเล็ก ไปรับราชการตำแหน่ง
 ต่าง ๆ เป็นอันมาก ครั้นต่อมา มหาดเล็ก รวงโรย น้อยตัวลง
 ไม่พอที่จะเลือกคัดไปรับราชการในตำแหน่งอื่น เห็นว่าผู้ที่
 ใ้รับราชการในกรมมหาดเล็ก มีใ้มีผลประโยชน์พอแก่ค่าบว
 ภาร ที่จะเข้ามาประจำรับราชการ จึงทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ จักตำแหน่งเงินเดือนขึ้นในกรมมหาดเล็ก และ
บุตรข้าราชการที่ถวายตัวอยู่แล้ว เข้ารับราชการเป็นเวร
ยามประจำหน้าที่ราชการสืบมาแต่วันที่ ๑ เดือนกรกฎาคม รัตน
โกสินทร์ศก ๓๓๒ ครั้งหนึ่ง ก็ได้เลือกคดีผู้ที่มีคุณวุฒิสมควร
ไปรับราชการกระทรวงอื่นบ้างเป็นอันมาก

บัดนี้ทรงพระราชนิพนธ์เห็นว่า ราชการบ้านเมืองผัน
แปรผิดไปกว่าแต่ก่อน ด้วยมี การ มาก ผู้ซึ่งจะรับราชการ
นั้น ย่อมต้องการ ความ รอบรู้ ในหน้าที่ ราชการ เดียวยิ่งขึ้น ทั้ง
ต้องการ ความ ซำน ซำนาญ ในหน้าที่นั้น ๆ จึง จะ ทำ การ ได้ อีก
ประการ หนึ่ง ประเพณี ราชการ แต่ก่อน เมื่อ กระทรวงใด กรมใด มี
ราชการ ก็ นำ มา กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ใน ที่ เสด็จ ออก เบน
ที่ได้ ยิน ได้ ฟัง ทัด กัน

บัดนี้ มี ราชการ มาก ขึ้น ขอ ราชการ ที่ จะ กราบ ทูล ใน ที่ เสด็จ
ออก นั้น มาก มาย หลาย เรื่อง ยืด ยาว นึก เกิน กว่า เวลา ที่
จะ เสด็จ ประทับ อยู่ แต่ ทั้ง มิ ได้ มี เวลา พอ ที่ จะ ทรง พระ ราช
วินิจฉัย มาก ขึ้น จึง เป็น ที่ ต้อง ใช้ เป็น เรื่อง กราบ บังคม ทูล
พระ กรุณา เพื่อ ได้ ทรง พระ ราชนิพนธ์ ใน ที่ ระโห่ ถาน ขอ
ราชการ ที่ ยัง คง กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ใน ที่ เสด็จ อยู่ ถ้า แต่
กิจ ราชการ เล็ก น้อย อัน มี พอ ที่ จะ เบน ที่ เกิด ความ รู้ แก่ ผู้ ได้

ยืนได้ฟังดังนั้นก็ถอน อีกประการหนึ่ง มหาตมเล็ก ซึ่ง มาเข้าเฝ้า
 ยาม ประจำ อยู่รับ ราชการ เป็น อัน มาก บัด นี้ มี น้ำ ที่ ถึง สี่ เวน
 ยาก ที่ ผู้รับ ราชการ จะ ศึกษ หาความ ดี ได้ ในกิจ การ ทุกอย่าง ทั้ง
 เป็น การ เหลือ เพื่อ กล่าว ราชการ ก็มี ย่อม เป็น ที่ ให้ บัวย การ
 เวลา ของ ผู้ที่ ต้อง เข้า มา ประจำ อยู่ โดย มิได้ มี การ เค็ม มีข อีก
 ประการ หนึ่ง ผลประโยชน์ ที่ ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้า ฯ พระ
 ราชทาน อยู่ ใน กรม หาดเล็ก ทุกวัน นี้ ต้อง มี ส่วน เป็น อัน น้อย
 ถ้า ผู้ที่ จะ ตั้ง นำ ทำการ ฝึย เดียว ผลประโยชน์ ก็ ไม่ พอ แก่ การ
 เลี้ยงชีพ ถ้า จะ มี กิจการ หากิน ของ ตน ก็ ต้อง เกี่ยว อยู่ใน น้ำ ที่
 เป็น เวน ยาม มี พวัก พวน สอง ฝ่าย ซึ่ง จะ แลวง ผล อัน ดี ใน ทาง
 ไตไม่ ไต ทั้ง นี้ จึง ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ แบ่ง บัน
 น้ำ ที่ กรม มหาตมเล็ก ลง เป็น แบบแผน ให้ สัมควร กับ สันนิ แล เวลา ของ
 ราชการ ซึ่ง เป็น อยู่ใน บัด นี้ เพื่อให้ เป็น ประโยชน์ ทั้ง ฝ่าย ราชการ
 แล ผู้รับ ราชการ หรือ ผู้ที่ มี ตำแหน่ง ราชการ ทุก ฝ่าย ดังนี้
 ๑ คือ ตำแหน่ง จางวาง มี น้ำ ที่ เป็น ผู้ ชู ขาด ผิด แล ชอบ ใน กรม
 มหาตมเล็ก แล เป็น ผู้ แนะนำ ชนบชรรวม เนียม แล ตรวจ จตรา จริต กิริยา
 มหาตมเล็ก อัน จะ เข้า สู่ หน้า พระ ที่นั่ง ณ ที่ของ พระ โรง ที่ เสด็จ ออก
 กั ตี ที่ ประพาศ กั ตี แล เป็น ผู้ รวบรวม ระเบียบ ยศ ระเบียบ
 ตำแหน่ง จำนวนคน แล อายุ พรรษา กาล แห่ง ข้า ราชการ ใน กรม

มหาดเล็ก ตาม ข้อ บัง คับ ซึ่ง โปรดเกล้าฯ พระ ราชทาน พระบรม
 ราชานุญาตใหม่ นั้น

๒ ตำแหน่ง เวร ศักดิ์ มี ตัว มหาดเล็ก เล็กไว้ แต่จำเภาะ ๕๐ คน
 สำหรับ เปน เวร ยาม ประจำ รับ ราชการ จำเภาะ พระ องค์

๓ ตำแหน่ง เวร ฤทธิ เปน ที่ รวบ รวบรวม กรม รถม้า แด กรม
 โขน กรม พิณพาทย์

๔ ตำแหน่ง เวรสิทธิ เปน ที่ รวบ รวบรวม มหาด เล็ก คง กรม
 ทั้ง ปวง ที่ สำหรับ ใช้ ราชการ รักษา พระ ที่ นั้ง ราชการ ตก แต่ง ทั้ง ปวง
 บรรดา มี โนน่าที่ มหาด เล็ก

๕ ตำแหน่ง เวร เศษ เปน ที่ รวบ รวบรวม มหาด เล็ก ที่ มี ตำแหน่ง
 อัน มิได้ เข้า รับ ราชการ ใน เวร ศักดิ์ แด มหาด เล็ก บุตร ข้าราชการ
 ทั้ง หลาย ซึ่ง รับ ราชการ อยู่ใน กระทรวง ต่าง ๆ ก็ดี
 หรือ ที่ ยัง มิได้ มี ราชการ คง อยู่ใน กรม มหาด เล็ก ก็ดี เพื่อจะได้
 เล็กไป รับ ราชการ ใน น่านที่ กระทรวง ต่าง ๆ แด เปน น่านที่ ซึ่ง จะ นำ
 บุตร ข้าราชการ ถวาย ตัว เปน มหาด เล็ก แด เปน ที่ สืบ สอบ ได้ วิชา
 คุณวุฒิ ของ มหาด เล็ก ที่ ถวาย ตัว นั้น ด้วย เพื่อ มหาด เล็ก ทั้ง หลาย
 จะได้ คึง หน้า คึกษา เขาใจ สู้ ต่อ กิจการ อัน เปน น่านที่ ของ ตน ตาม

พวกรเกล้า ให้ชำนี ชำนาญ เป็น ประ โยชน์แก่ราชการ สืบ ไป
 ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ สมเด็จ พระเจ้า ดุก ยาเธอ
 เจ้า พ้า สัมมตวิงษ์ วัโรทัย ทรง บังคับ บัญชา การ ใน น้ำที่ งาม งาม
 มหาตเด็ก เพื่อ จะให้จัด ราชการ ให้เป็นไป ตาม ข้อ บังคับ ซึ่ง
 ได้ โปรดเกล้า ฯ ให้ตั้ง ขึ้น นั้น ให้เข้า ราชการ ใน กรม มหาตเด็ก
 ปฏิบัติ ราชการ โดยน้ำที่ ตาม วัับ ตั้ง สมเด็จ พระเจ้า ดุก ยาเธอ
 เจ้า พ้า สัมมตวิงษ์ วัโรทัย ตั้ง แต่ วันที่ ได้ ออก ประกาศ นี้ ไป

ประกาศ มา ณ วันที่ ๓๐ เดือน มีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๓๑๖

ประกาศ ตั้ง โรงเรียน มหาเด็ก

มี พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ จงทราบ
ทั่วกันว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เริ่มจัดตั้งโรง
เรียนสำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือนขึ้น แต่ ร.ศ. ๑๑๗
การโรงเรียนนั้นได้เจริญขึ้นโดยลำดับ จึงพระราชทานพระบรม
ราชานุญาตให้นักเรียนในโรงเรียนนั้น ถวายตัวเป็นมหาเด็ก
มีตำแหน่งรับราชการ โภคสิทธิ์ พระองค์ต่อมา บัดนี้ ทรงพระราช
ดำริเห็นควร จะให้โรงเรียนนั้น มีนามสมแก่ที่นักเรียน ได้เป็น
มหาเด็ก แต่สมกับพระเพณีอันมีมาแต่โบราณ ที่ข้าราชการ
โดยมากย่อมได้ถวายตัวศึกษาราชการ. ในกรมมหาเด็กก่อน
ไปรับตำแหน่งในราชการ กรมอื่นนั้น จึงทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้โรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน ใช้นามว่า
“โรงเรียนมหาเด็ก” สืบไป และโปรดเกล้าฯ ให้
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ๑ พระยาวิสุทธ
สุริยศักดิ์ ผู้จัดการ ๑ เจ้าหมื่นสรรพรพเพ็ชรภักดี* ๑ เป็นกรรมการ
ตรวจตราและอำนวยความสะดวกโรงเรียนนี้ ให้มีความเจริญเรียบร้อย
ตามพระราชประสงค์สืบไป.

ประกาศมาณวันที่ ๑ เมษายน วันพฤหัสบดี ค.ศ. ๑๒๓

* เป็นพระยาบุรุษย์วังหน้า

ประกาศ ตั้ง ผู้อำนวยการ โรงเรียน มหาตเด็ก

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ จทราบ
 ทัดกันว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกนามสถานที่
 ศึกษา ราชการ พด เรือ่นว่า “โรงเรียนมหาตเด็ก” แต่โปรดเกล้าฯ
 ให้มีกรรมการตรวจตราดูแลอำนวยความสะดวก โรงเรียน ตามประกาศ
 ลงวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๓ แต่ภายหลังทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหมื่นศรีธรรมรักษ์ เมื่อเป็น
 หม่อมอนุวัตรวรพงษ์เป็นกรรมการเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่ง เจ้า
 หมื่นศรีธรรมรักษ์ได้ทำการไต่ถามที่ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นการ
 เจริญเรียบร้อยมา บัดนี้จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 เจ้าหมื่นศรีธรรมรักษ์ ผู้เป็นหัวหมื่นมหาตเด็กเวรเศษ มีหน้าที่
 ดำหรับฝึกหัดและสอบความรู้มหาตเด็ก ตามประกาศ กระแต่
 พระบรมราชโองการเปลี่ยนแปลง ราชการ กรม มหาต เด็ก รัตน
 โกสินทรศก ๑๑๖ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มหาตเด็ก และ
 ให้คงมีกรรมการ ตามเดิมเป็นที่ปรึกษาและช่วยจัดการโรงเรียน
 ให้เจริญเรียบร้อยตามพระราชประสงค์สืบไป

ประกาศ มาณวันที่ ๓๐ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒
 เป็นวันที่ ๑๒๘๕๓ ในรัชกาล บัดยู่บัดนี้

สำเนา ถวาย พระหัตถ์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรง
ราชา นุกาภ ถึง นักเรียน ที่ขึ้นไป ผู้กัณฑ์ การ ตำรวจ ภูธร

ศาลาว่า การ มหาตไทย

วันที่ ๒๒ เดือน พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๓

แจ้ง ความ มา ยัง นักเรียน มหาตเด็ก ที่ ขึ้น มา ผู้กัณฑ์

การ ทหาร อยู่ แล้ว ณ เมือง นครราชสีมา

ด้วยได้ข่าว ทราบ มา ว่า นักเรียน บ่น ว่า เต็ดร้อน เพราะ
ใน การ ที่ ผู้กัณฑ์ นั้น ครู ได้ บังคับ ให้ อยู่ ยาม แต่ ทำ การ บัด ถวด
ที่ อยู่ เหมือน กับ พวก ตำรวจ ภูธร จึง จึง ชี้แจง มา ให้ ทราบ ว่า การ
ผู้กัณฑ์ แม้ เป็น ความ ถ้า บาก เหน็ด เหนื่อย หรือ ต เป็น การ หยาบ
ประการ ไต เป็น ของ จำ เป็น สำหรับ ทหาร คือ ผู้กัณฑ์ ให้ รั
หน้าที่ ของ พลทหาร ก่อน จึง เป็น นายได้ เมื่อ ตัว เรา รับ ราชการ
ทหาร ก็ เคย ได้ ผู้กัณฑ์ การ อย่าง ต่ำ เช่น นี้ มา เหมือน กัน จะ รั
เกี่ยว ไม่ได้ ถ้า รั เกี่ยว ก็ คือ ไม่ รั ไม่ เคย แก่ การ ใน หน้าที่ ของ
พลทหาร ถ้า ไม่ รั หน้าที่ พลทหาร แล้ว จะ เป็น นาย เขาก็ ไม่ได้
จึง ชี้แจง มา ให้ ทราบ

(ตง พระนาม) ดำรง ราชา นุกาภ

คำเตือน สติ ของ พระยา วิสุทธ ตรีวิศกัณฑ์
 ให้แก่นักเรียนที่ไปเล่าเรียน ณ กรุงเก่า
 (คัดตามแบบซึ่งได้ใช้มาแต่ปี ๑๒๐๐)

นักเรียนทั้งหลาย

เวลานี้เป็นเวลาที่ดีที่ท่านทั้งหลายจะต้องย้ายไปเล่าเรียนไกล
 ออกไปหน่อย ซึ่งจะต้องห่างกันเสียครั้งหนึ่งแล้ว ถึงแม้ว่าการ
 ที่จะไปเล่าเรียนชั้นนี้ ยังอยู่ในการดูแลปกครองของฉันทน์ก็จริง
 แต่ก็เป็นการที่ไกลหูไกลตาอยู่ ประการหนึ่งท่านทั้งหลาย
 ก็ยังอยู่ในระหว่างเวลาเล่าเรียน และบางคนก็ยังไม่นับว่า
 เป็นผู้ใหญ่แท้แล้วได้ จึงทำให้ฉันมีความห่วงใยที่จะแนะนำ
 และเตือนสติในการบางอย่างก่อนที่จะไป จึงจะขอชี้แจง
 ให้ฟังสักสองสามคำ

การที่ได้จัดการสอนวิชาเพิ่มเติมขึ้นอีกหลายอย่าง เพื่อ
 ให้นักเรียนมีความรู้ไว้เป็นทุนสำหรับรับราชการในเวลาข้างหน้า
 และได้มีการสอบไล่กันมาหลายครั้งแล้วฉันทน์ ขออย่า
 ให้นักเรียนทั้งหลายเข้าใจว่า การที่ได้เรียนแล้วนั้นเป็นอัน
 สำเร็จบริบูรณ์ วิชาความรู้ที่จะสอนยังไม่ได้จัด ยังไม่ได้มี

อีก หาย อย่าง และ ถึง ว่าวิชา ที่ ได้ เริ่ม ตอน และได้ สอบ ได้
บ้าง แล้ว ก็ ดี บาง ข้อ บาง อย่าง ก็ ยัง ไม่ เรียบร้อย บริบูรณ์
เพราะ ฉนั้น อย่า ให้ ท่าน ทั้งหลาย นี้ กุ้อใจ และ เชื่อ ความ รั ของ
คน นั้น ว่า เพียง พอ เสีย แล้ว ขอ ให้ ท่าน ทั้งหลาย นี้ มีความ
อดุสาเห เอา ใจ ได้ ตรวจ ครา ครั้ง ว่า คักษา ซัก ซ้อม ต่อ ไป เสมอ ใน
การ ที่ จะ กระ ทำ และ แบบ แผน วิธี ต่าง ๆ ให้ ได้ ความ รั และ
ความ สำคัญ เพิ่ม เต็ม ให้ มาก ขึ้น อยู่ เสมอ ไป จึง จะ เป็น คุณ
แก่ ตัว ยัง ขึ้น ไป ใน ภาย หน้า.

ใน เรื่อง ที่ จะ สอน เหล่า นี้ มี เรื่อง สำคัญ อีก เรื่อง หนึ่ง
ซึ่ง ได้ คิด ไว้ ว่า จะ ซัก นำ มา สอน แก่ นัก เรียน ทั่ว ไป แต่ ใน สมัย
ที่ แล้ว มา นี้ ก็ ยัง หา ได้ ทำ แบบ แผน ขึ้น ให้ ทน ที่ จะ สอน ท่าน
เหล่านี้ ไม่ ก็ คือ ความ ประพฤติ คน ข้อ นี้ เป็น ข้อ สำคัญ ของ
มนุษย์ ยิ่ง นัก จึง จะ เว้น ไม่ ได้ ที่ จะ ชี้แจง แก่ นัก เรียน ให้ ทั่ว ไป
ใน สมัย ที่ ฉนั้น ได้ มี ชื่อ ว่า เป็น ผู้ จัด การ คักษา ของ นัก เรียน
หรือ เป็น ผู้ ปกครอง นัก เรียน อยู่ เพราะ ฉนั้น จึง จะ ได้ นำ มา ช
แจง แก่ ท่าน เหล่า นี้ ใน เวลา เมื่อ จะ ห้าง กัน เสีย บัด นี้ ก่อน
ที่ จะ ได้ มี ตำหรับ ตำรา สำหรับ สอน นัก เรียน ทั่ว ไป นี้ ได้

ธรรมดา เกิด มา เป็น คน อะไร จะ เป็น การ สำคัญ ของ บุคคล
ยิ่ง กว่า ความ ประพฤติ นี้ หา มิ ได้ บุคคล ผู้ ไต่ ถึง แม้ ว่า จะมี

ความรู้วิชา เป็น อย่างพิเศษ เพียงใด แต่ไม่มี ความ รู้จัก ที่จะ
 ประพาศดีแล้ว บุคคล ผู้ นั้น ก็ จะ ไม่สามารถ ที่จะ ใช้ วิชา ความ
 รู้ ซึ่ง ได้ เสร็จ เรียน ไว้ แล้ว ให้ เป็น ประโยชน์ เต็ม ที่ ได้ บุคคล ผู้
 นั้น ก็ ยาก ที่ จะ จัด หา หรือ วิชา ไว้ ได้ ซึ่ง ความ ดี ขรรมตา ของ
 สิ่ง ใด ที่ รู้จัก เกิด มี ขึ้น ก็ ย่อม รู้จัก เปลี่ยน ไป และ หหมด ไป
 สิ่ง ใด มี เวลา เกิด ก็ ย่อม มี เวลาดับ ใคร มี ของ สิ่ง ใด ถ้า รัก ใคร
 ก็ ต้อง รักษา สงวน ของ สิ่ง นั้น ถ้า ไม่ รู้จัก รักษา ระวัง ก็ ย่อม จะ
 หหมด ไป โชค ไชย อย่าง หนึ่ง หรือ บุญ บารมี อย่าง หนึ่ง ถ้า
 จะมี ก็ มี ได้ ตาม เขา ว่า เขา ถือ แต่ก็ ไม่ ใช่ ของ ดาวร ที่ จะ ไม่
 รู้จัก หหมด เหมือน กัน ไม่ควร ที่ จะ เป็น สิ่ง นิยม ยินดี และ หวง
 ยึด ห่วง ถือ เอา เป็น แก่น สสาร คน ที่ นิยม ยินดี ถือ เอา สิ่ง เหล่า นั้น
 เป็น แก่น สสาร ก็ อยู่ใน ชนิด เดียว กัน กับ คน บาง จำพวก ซึ่ง
 หา กิน ด้วย การ พนิน อัน ไม่ พึง จะ นิยม เอา เป็น การ มั่น คง แก่น
 สสาร ได้ คน ที่ แสวง หา ความ ดี ความ เจริญ ก็ ย่อม จะ ต้อง รักษา
 ความ ดี ที่ มี อยู่ แล้ว นั้น ให้ ทรง ไว้ ได้ และ ประพาศ ความ ดี
 ให้ ยิ่ง ขึ้น ไป เสมอ ความ ดี ที่ จะ มี มา ใหม่ จึง จะ เป็น เชื้อ เป็น
 ทุน เพิ่ม เต็ม อบรม บำรุง ให้ ความ ดี ที่ มี อยู่ นั้น เจริญ ขึ้น เสมอ คำ
 ที่ เรียกว่า “ผู้ดี” คน ทั่วไป มัก เข้าใจ ว่า เป็น คน ที่ เกิด
 ใน ภาวะ ชาติ ตระกูล อัน ใด หรือ เป็น คน ที่ มี บิบริบูรณ์ ด้วย

ทรัพย์สินจะยึดอย่างไร   คำว่า ผู้ดี ที่ควร จะเข้าใจ ให้ถูกนั้น
คือ ผู้ประพฤติดี   คน ที่ เกิด ใน ตระกูล ที่ เข้าใจ ว่า เป็น ตระกูล
ผู้ดี   แต่ ถ้า ไม่ ประพฤติดี   ความดี จะ มี แก่ ผู้ นั้น อย่ าง ไ้ ได้
และ เมื่อ บุตร หลาน ใน ตระกูล ผู้ดี ไม่ ประพฤติ ความดี แล้ว ตระกูล
นั้น ก็ จะ เลื่อม ทราม ลง ไป   จน ไม่ มี ใคร รู้ จัก ว่า ผู้ นั้น มี
ตระกูล ดี มา แต่ ผู้ดี   หรือ จะ เรียก ว่า ผู้ดี ได้   คน ใด ถึง
จะ เกิด ใน ตระกูล ใด   ถ้า ประพฤติดี ทำ ความดี ก็ จะ มี ผู้ เชื้อ ถือ
และ นับ หน้า ถือ ตาย ก ย่อง ว่า เป็น ผู้ดี   เพราะ เหตุ ที่ ประพฤติดี
แท้ จริง ต้อง เป็น เช่น นั้น

คน เรา ใน เวลา ที่ เปลี่ยน จาก เด็ก ขึ้น มา เป็น หนุ่ม   ยัง ไม่
ถึง เป็น ผู้ใหญ่   ซึ่ง จะ มี สติ ขัน หนักแน่น ได้ แล้ว   เวลา นั้น
เป็น เวลา สำคัญ อยู่ เวลา นั้น   ซึ่ง ความ เพลิดเพลิน และ ความ
สนุกต่าง ๆ   จะ ชักชวน ให้ ลุ่ม หลง ไป ใน สิ่งชั่ว   ถ้า คน ใด
ไม่มี สติ อารมณ์ อัน หนักแน่น   หรือ ไม่ มี สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง เป็น
เครื่อง บัง กัน   คน นั้น ก็ ย่อม จะ เพลิดเพลิน ลุ่ม หลง ไป โดย
ไม่ รู้จัก ตน   หรือ หักห้ามใจ คน ใด ไ้ ไ้ ได้   ความ ประพฤติ
ก็ จะ ดำเนิน ไป ใน ทาง ชั่ว อัน จะ นำ มา ซึ่ง ความ เสีย ด้วย ประการ
ต่าง ๆ   คน ที่ มี ความ รู้ วิชา แต่ ลุ่ม หลง ไป ใน ความ สนุก เพลิดเพลิน

เพ็ดนั้นจนเสียคน ไต มี มา แล้ว เป็น ตัว อย่าง อัน จะ นับ ประมาณ
มิได้ ตัว อย่าง ที่ กล่าว นี้ จะ ทำให้ เห็น ได้ ว่า ถึง แม้ ว่า ความ
รู้ วิชา ที่ คน ไต มี อยู่ เท่า ไต เมื่อ ไม่ ประพาศ ตี ก็ จะ ไม่ ทำให้
ผู้ นั้น รักษา ความ ดี ไว้ ได้ ผู้ นั้น กว่า จะ กลับ คืน ไต ตี ก็ ต้อง
เมื่อ มี สติ อารมณ์ มา เห็น ยอ รัง ให้ จัด หา สำ สม ความ ดี ใหม่

ความ ประพาศ ผิด ตัง กล่าว มา แล้ว นี้ ว่า เป็น ข้อ สำคัญ
แล้ว ก็ ยัง ไม่ สำคัญ เท่า ความ ประพาศ ผิด อีก อย่าง หนึ่ง ซึ่ง จะ
ได้ กล่าว ต่อ ไป ข้อ ที่ จะ กล่าว นี้ คือ ความ ประพาศ ผิด ใน
อา การ กิริยา แห่ง คน ที่ จะ ให้ สัม สวร แก่ ตำแหน่ง ของ คน คือ ที่
จะ รู้ จัก ตัว เรา เอง และ รู้ จัก ผู้ อื่น ให้ ท่อ ไป ที่ เรา จะ เกี่ยว
ข้อง ด้วย การ งาน หรือ พบ ประ พศ จา ประ การ ไต ผู้ ดี ใช้ ว่า ควร
แต่ จะ เคาร พ นอบ นอบ ผู้ ใหญ่ อย่าง เดียว ผู้ ที่ ควร เรียก ว่า ผู้
ดี จริง ต้อง ทั้ง ไม่ หยาบ คาย ร้าย กาจ แก่ ผู้ น้อย ด้วย เช่น กับ
ตัว อย่าง ว่า คน ๆ หนึ่ง ไม่ รู้ ว่า ผู้ ใหญ่ เดิน มา ตัง ทำ จะ เข้า
ไป กระ ทำ กิริยา หรือ ฉา ฉา หยาบ คาย ต่อ ครั้น เมื่อ รู้ ว่า ผู้ นั้น
เป็น ผู้ ใหญ่ ก็ ตกใจ ลง กราบ ไหว้ ชว ร้อง ว่า ข้าพเจ้า ไม่ ทราบ
ว่า ไต ทำอ จึง กระ ทำ เช่น นั้น ทั้ง นี้ จะ เรียก ว่า ผู้ นั้น เป็น ผู้ ตี
ไม่ได้ ถ้า ผู้ นั้น เป็น ผู้ ดี จริง ถึง จะ ไม่ รู้ ว่า ท่าน ผู้ นั้น เป็น
ใหญ่ หรือ รู้ แน่ ว่า ผู้ นั้น เป็น ไพร เดอ อย่าง ไท ก็ คง ไม่ ทำ เช่น นั้น

การที่มอบหัวใจแต่ผู้ใหญ่เรียกว่า “กลัว” และ หายบ คาย
 ต่อผู้น้อย เรียกว่า “ดูหมิ่น” การที่มอบทั้งผู้ใหญ่และ
 ไม่ หายบ คาย ต่อ ผู้น้อย ด้วย เรียกว่า “อ่อนหวาน” หรือเป็น
 คน มี สัมมา คาระวะ เป็น กิริยา ของ ผู้ดี ผิดกัน ดังนี้ คนใดที่เชื่อ
 ตัวว่า มีความรู้ วิเศษ และ จะ เกรง กลัว นอบ น้อม แต่ ผู้ที่ เห็น ว่า
 เขามี ความรู้ กว่า และ ดู หมิ่น ผู้ ที่ ตน เข้าใจ ว่า มีความรู้ น้อย
 เช่นนี้ ก็ ไม่ ถูก คน ที่ ดี จริง แท้ รู้ ว่า เขา ไม่ รู้ และ เขา อยาก จะ รู้
 ก็ ควร จะ ชี้แจง บอก กล่าว ให้ เขา รู้ ด้วย กิริยา อัน ดี ปราศ จาก
 ความ ต้อ เดียน หรือ ใช้ กิริยา วาจา อัน หายบ คาย ซึ่ง เป็น กิริยา
 ดู หมิ่น ดังนี้ จึง จะ เรียก ว่า ผู้ นั้น เป็น ผู้ ดี แท้

ถ้า ผู้ใด ประพฤติ ผิด ดัง ที่ ว่า นี้ ย่อม มี โทษ คือ

ชาติ ประโยชน์ ตน (๑) ตน จะ เสีย กิริยา ที่ จะ นับ ว่า เป็น
 ผู้ ประพฤติ ดี ไม่ ได้ (๒) จะ ทำ ไม่ ให้ ท่าน ผู้ ใหญ่ มี ความ
 เมตตา กรุณา (๓) เป็น เครื่อง ตัด รอน ความ สามี คี ใน ระหว่าง
 ตน กับ คน ทั้ง หาย (๔) ตัด ประโยชน์ กิจ ชุระ ของ ตน เอง ซึ่ง
 เกิด ขวาง สิ่ง ใด ๆ จะ พึง พา อาไศรย ใคร ไม่ ได้ (๕) ตัด ประโยชน์
 สิ่ง ใด ที่ ตน ยัง ไม่ รู้ พอ ที่ จะ เรียน รู้ ให้ กว้าง ขวาง ขึ้น ไป ก็ จะ
 ไม่มี ใคร กรุณา แนะนำ ให้ โดย ดี (๖) การ งาน สิ่ง ใด ที่ ตน

จะกระทำด้วยความรู้ของคนที่อยู่ ก็จะเป็นที่ตัดรอนความ
เต็มใจเชื่อถือของชนทั้งหลายให้น้อยลง โดยที่เขามิได้
นิยมความประพฤติแห่งตนนั้น

ขาดประโยชน์ท่าน (๓) ทำความไม่ถูกต้องสอดให้
บังเกิดแก่คนทั้งหลาย ผู้ที่มีธุระเกี่ยวข้องกับนักเรียนผู้หนึ่ง
(๒) ความรู้ที่ตนได้เล่าเรียนไปพอที่จะทำการงาน หรือแนะนำ
นำแก่ผู้ใดให้รู้ต่อไปก็จะไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ใด (๓) ความ
ประสงค์ของราชการ ซึ่งได้จัดให้ผู้หนึ่งได้รับความสั่งสอน
วิชาความรู้ เพื่อจะได้รับราชการให้เป็นประโยชน์ ก็จะไม่หา
ประโยชน์มิได้ ความประพฤติไม่ดีทั้งกล่าวนี้เป็นความเสื่อม
เสียอันใหญ่ ซึ่งสามารถจะตัดรอนทอดรอนความดีตัดวาศนา
บารมีของคนผู้หนึ่ง ให้เสื่อมลงไปกว่าคุณวุฒิของตน ซึ่งจะ
ใช้รับความดียิ่งกว่านั้นได้ เพราะคนผู้ใดที่จะดีกับคนเป็นผู้ดี
แต่ละสิ่งจะประพฤติการดีทำราชการสนองพระเดชพระคุณ ใน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ได้ดีสืบวงศ์ตระกูลไป
ภายหน้า ควรที่จะละเว้นหลักเสียงกิริยาอันชั่วร้ายเช่นนี้
อย่าให้มีแก่ตนจงได้

ข้อสำคัญซึ่งบุคคลควรจะมี นั้นได้นำมากล่าวไว้ในที่
นี้ด้วยอีกอย่างหนึ่ง คือ ความไหวพริบที่จะรอบรู้การทำงานให้

ทั้งนี้ สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ใครจะจัดหา มาหยิบยกให้มันไม่ได้
ได้แต่จะแนะนำ ให้ชักชวนฝึก หัดความคิด และ คัดแปลงธรรมาไศรย
ตนเอง คือ บุคคลผู้นั้น จะทำการ สิ่งใด ต้องให้ มีความ
ไหว พริบรอบรู้ ๗ ประการ คือ

- (๑) รั้มมัญญ คือ รู้ การ ผิดงะ ชอบ
- (๒) อัดถัญญ คือ รู้จัก ข้อ ความ ของ การงาน ให้ต้อง แท้
- (๓) อิตถัญญ คือ รู้จัก ทำถึง ตน
- (๔) มัตถัญญ คือ รู้จัก ประมาณ การ
- (๕) กาลัญญ คือ รู้จัก เวลา ที่ ควร
- (๖) บริสัณญ คือ รู้จัก ชนิด จำพวก ของ ชน ทั่วไป
- (๗) ปุคคัตถัญญ คือ รู้จัก ลักษณะ อาการ และ อธิเวาไศรย
ของ บุคคล อื่น

สุภาษิต ๗ ประการนี้ เป็น ข้อ ความ ตั้ง สอน ใน ทาง ขรรณ
เรียก ชื่อ ว่า “ สัปปริสัสมั ๗ ประการ ” มีมา ใน คัมภีร์
ซึ่ง เป็น ต้น เติม คำสอน ของ เรา คือ สอน ว่า บุรุษใด ซึ่ง เป็น
ผู้ วั ขรรณ ๗ ประการ นี้ แล้ว บุรุษ ย์ ผู้ นั้น ก็ เป็น ผู้ ควร ที่ จะ วั
เครื่อง สักการ บูชา ของ ชน ทั้ง ปวง หรือ ควร จะ เข้าใจ ว่า
ผู้ใด ซึ่ง เป็น ผู้ วั ขรรณ ๗ ประการ นี้ แล้ว ผู้ นั้น ควร เรียก ว่า
ผู้ วั ขรรณ คือ องค์ ของ ผู้ ดี เป็น ผู้ ที่ คน ทั้ง หลาย ย่อม ยก ย่อง

นับถือ และฉันขอเติมเข้าอีกประการหนึ่ง คือ เทสิฏญ
 ความรู้จิตประเทศอื่น ควร ตามหลักที่เขานับไว้ในสุภา
 สติประเทศอื่น และเมื่อพิจารณาตฤก็เห็นเป็นสิ่งอันจำเป็นที่
 บุคคลพึงจะมี รวมเป็น ๘ ประการ. สุภาสติก่อนนี้ตามที่
 ฉันได้พบเห็นมาแต่ในที่ตั้งปวง เห็นว่าเป็นยอดของสุภา
 สติอื่น ๆ สำหรับบุคคลที่จะประกอบกิจการทั้งปวง ฉันจึงได้
 นำมากล่าวไว้ในที่นี้.

ส่วนสุภาสติกองใจมีอีก ๔ ประการ ซึ่งควรบุคคลที่จะ
 เป็นผู้ดีจะหลีกเลี่ยงไม่ให้มีในสันดาน คือ

ความถุขยาซึ่งกันและกัน	๑
ความเคียดแค้นพยายามทำต่อกัน	๑
ความมัวเมาเพติดเพติดไปในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง	๑
ความโศกเจตนาจนเกินกว่าที่ควรจะได้หรือปรารถนา ที่ผิดธรรม	๑

ถ้อยคำที่ฉันได้นำมากล่าวนี้ เบนแต่กล่าวโดยย่อพอได้ให้
 แก่ท่านคร่าวหนึ่ง ยังหาเมื่อเวลาพอที่จะเรียบเรียงให้พิศดารไม่
 แต่หวังว่าเพียงเท่านั้น ก็จะเป็นประโยชน์ติดตัวไป เพื่อเป็น
 เครื่องเตือนใจท่านทั้งหลายในเวลาใดเวลาหนึ่งได้.

(ลงนาม) วิสุทธสุริยศักดิ์

คำชี้แจงของเจ้าหมื่นศรีสวรรค์
 ในที่ประชุมนักเรียน
 วันเข้ารับราชการในโรงเรียนมหาดเล็ก

วันนี้เป็นวันแรกที่ข้าพเจ้ามารับหน้าที่ หรือว่าที่แท้ก็มาร่วมหน้าที่กับท่านนักเรียนทั้งหลาย เป็นโอกาสที่ข้าพเจ้าจะชี้แจงถึงหน้าที่ของเราเกี่ยวข้องกับกันอย่างไร

หน้าที่ของโรงเรียนมหาดเล็กนี้ คือจะทำอย่างไร ให้นักเรียนมีความรู้วิชา แลความไหวพริบต่อราชการ ประกอบด้วย ความประพฤติ อัจฉริยะ ใจคอเรียบร้อยดีส่วนตัว แลมันอยู่ในความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลชาติบ้านเมือง ด้วยความจริงเป็นอยู่เช่นนี้ ท่านทั้งหลายพิจารณาดูก็จะเห็นได้ว่า ความจำเป็น หรือ ความดำริห์ของโรงเรียนนี้ จะเป็นไต่ก็ด้วยตัวนักเรียนเอง คือถ้านักเรียนอุสาหะเล่าเรียน ให้มีวิชาความรู้ แลสิ่งเกิดความดีในลักษณะของราชการ อยู่ แลประพฤติสิ่งที่ดีที่ชอบ แต่ไม่ก่อผลต่อกิจราชการ อันเป็นพระประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่เป็นที่ตั้งของความเป็นอิศรภาพ

แก่ชาติบ้านเมืองเราแล้ว ก็นับว่าเป็นนักเรียนผู้วิเศษนำที่
ของ คน ด้วยดี ยิ่ง มีนักเรียนเช่นนั้น มากเท่าใด ก็ยิ่ง เป็น
ความเจริญ ของโรงเรียนเราเท่านั้น

จริง อยู่ ความรู้วิชา นั้น ถ้ามีครูดีก็เรียนได้ดี แต่ถ้า
นักเรียนดีถึง ครู พอ สักงาน ประมาณ นักเรียน ก็คง หาวิชา
ความรู้ ได้ แต่ถึง ครู จะดีเพียงไร ถ้านักเรียนไม่รักวิชา
แล้ว จะทำให้ นักเรียน มีความรู้ดีไม่ได้ เพราะ ความดี ออก
จากนิสัย ของนักเรียนเอง ถ้าการ เถาเรียน อาศัยรอดแต่ครูแล้ว
ความรู้ ของมนุษย์ โลกนี้ มีมีแต่เสื่อมถอย หรือ เลื่อนไปทุกที่
หรือ ความจริง หาเป็นเช่นนั้นไม่ ความรู้คนชั้น หนึ่งถึงยัง
มากขึ้นทุกที เพราะมี ผู้เสาะหาความรู้ ด้วยตนเอง ยิ่งขึ้นเลื่อม

เมื่อนักเรียนทั้งหลาย มีความรู้ ดีกว่า น้าที่ของ ตนที่จะทำ
ให้ตน เป็น ผู้มีความรู้ แต่ความดี เช่นนี้แล้ว ก็เป็น น้าที่ของ
ครู และ ข้าพเจ้าเอง ที่จะรู้ ดีกว่า จะ ต้อง ช่วยนักเรียนไม่ให้เสีย
เวลาต้อง มา เรียน ผิดทาง ครูทั้งหลาย และ ข้าพเจ้าเอง จะ ต้อง
ใส่ใจว่า มีเรื่อง อะไร ชัก อะไร ที่สมควร จะให้ นักเรียน รู้ ก็
จะ ต้อง ขวน ขวายนำมา สั่ง สอน แนะนำ โดยสุจริตกำลัง ที่ จะ ทำได้

ข้าพเจ้าได้เข้ามาแล้ว แต่ต้นว่า ข้าพเจ้ามารับ น้าที่ หรือ

ว่าที่แท้ มา ร่วมน้ำที่ กับ ท่าน ทั้งหลาย เพราะความเป็น ที่ ๕
 แห่ง ความ เจริญ หรือ ความ สำเร็จ ใน น้ำ ที่ ของ เรา เกี่ยว กัน อยู่
 เช่น นี้ ข้าพเจ้า จึง ขอ ชี้แจง เป็น การ ช่อม ความ เข้าใจ กัน
 ไว้ ให้ ชัด เจน แต่ เบื้อง ต้น เพราะ ข้าพเจ้า ได้ ข้าว นักเรียน บาง คน
 ประารถ ถึง การ ที่ มา เค้า เรียน ใน โรง เรียน มหาเด็ ก นี้ ไม่ได้
 ผด ประโยชน์ อันใด ถ้า จะ ไป หางาน ทำ ก็ จะ ได้ รับ เงิน เดือน
 แด้ว แต่ ว่า ข้อ ที่ เค้า เรียน ก็ เพิ่ม เต็ม ขึ้น ไม่มี ที่ สุด ข้าพเจ้า เห็น
 ว่า คำ กล่าว เช่น นี้ ออกจาก ความ ไม่ได้ พิจารณา น้ำ ที่ ของ
 เรา ให้ รอบ คอบ แต่ จะ ตอบ สั้น ๆ ถึง เรื่อง ผด ประโยชน์ ข้าพ
 เจ้า เห็น ว่า เป็น ปัญหา ที่ จะ คิด สั้น หรือ คิด ยาว ถ้า จะ คิด สั้น ๆ
 สัก แต่ ว่า ได้ เงิน เดือน แด้ว เป็น แด้ว ไป ก็ ไม่ ต้อง เข้า โรง เรียน
 มหาเด็ ก จริง อยู่ แต่ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า การ เรียน วิชา ที่ โรง เรียน
 มหาเด็ ก ก็ เหมือน เป็น การ ลง ทุน ไว้ ผด ประโยชน์ ต่อ ไป จะ
 มัน คง แดง ออก งาม ดี

ข้อ ที่ ว่า การ เค้า เรียน ก็ เพิ่ม เต็ม ขึ้น ทุก ที่ ไม่ได้ ว่า เป็น
 การ สอน ผิด ทาง นั้น ข้าพเจ้า เห็น ว่า จะ ตอบ ด้วย ยก เรื่อง นิทาน
 มา เค้า ต่อ ไป นี้ ก็ ได้

มี โรง เรียน ใหญ่ แห่ง หนึ่ง ใน ประเทศ อเมริกา ผู้ บังคับ การ
 ต้อง การ ทรู รอง ซึ่ง มี ตำแหน่ง ว่าง อยู่ ตำแหน่ง หนึ่ง มี นักเรียน

ซึ่ง สอนโดยชาวจีน สูงใหญ่หนึ่ง ต่อมักขอรับการว่า “ การเล่าเรียน ของ ข้าพเจ้าสำเร็จแล้ว ข้าพเจ้าจะขอรับตำแหน่ง ครู ของ นั้น ” ท่าน ผู้บังคับการ มี นาม จึง ตอบว่า “ อ้อ. ท่าน สำเร็จ การ ศึกษาแล้วหรือ ถ้าเช่นนั้น ก็ เชิญ ท่าน ออกจากโรงเรียน ของ ข้าพเจ้าเสียทันที เพราะท่าน ก็ คิดว่าข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าเอง ยัง ต้องศึกษา อยู่เสมอ ยัง ไม่เห็น ว่า การ ศึกษา สำเร็จ ได้ การ ศึกษา ของ ท่าน สำเร็จ ท่าน ก็ เป็น เทวดา โรงเรียน ของ ข้าพเจ้า ไม่สามารถ จะ รับ ท่าน ได้ ใด ” นักเรียน ผู้นั้น ก็ ต้อง ออกจากโรงเรียน แต่ไม่ได้ทำงาน อะไร เพราะ นักปราชญ์ ก็ อิด ว่า การ ศึกษา เป็น ของ ไม่มี ที่ สุด ถ้า มี ชีวิต อยู่ ตราบใด ก็ ควร จะ มี การ ศึกษา อยู่ ตราบ นั้น คน ที่ ว่า ตัว รุ้จบ แล้ว นั้น ก็ แปลว่า คน ไม่รู้อะไร แต่ การ เล่าเรียน ที่มี กำหนด ด้วย เดิม ต่ มุค แต่ หลัด กุศล นั้น ย่อม มี เขต รคน อยู่เอง การ เล่าเรียน ในโรงเรียน มหาคเด็ก เป็นโรงเรียนใหม่ ก็ ต้อง แกะ ไขเพิ่มเติม แบบเรียนให้ทั่ว มาก ขึ้น ให้ทัน เมื่อ กาล แล เวลา แต่ อย่าง ดัง โสย เคย ว่า นักเรียน จะ ต้อง คิดโรงเรียน อยู่ ไม่ได้ ทำการ เป็น แต่ จะ ต้อง หา พุณ ใจ สว่าง ใจ ทำการ ให้ มาก ๆ เท่านั้น

วันที่ ๓๐ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ ๒๒๒

(ลงนาม) หม่อมอนุวัตร วรพงษ์

บาณชีมหาตเด็ก สัจญญา บัทร
รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๓

คำอธิบาย อักษรย่อ แห่ง นาม
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ แด่ เจริญ

พ, ร.	นพรัตน์ราชวราภรณ์			
ภ, จ, ก.	ภราดร มหาจักรกรีบรมราชวงศ์			
ป, จ, ว.	ปฐมจุลจอมเกล้าพิเศษ			
ป, จ.	ปฐมจุลจอมเกล้า			
ท, จ, ว.	ทุติยจุลจอมเกล้าพิเศษ			
ท, จ.	ทุติยจุลจอมเกล้า			
ต, จ.	ตติยจุลจอมเกล้า			
ต, อ, จ.	ตติยานุจุลจอมเกล้า			
ม, ช.	มหาวราภรณ์	ข้าง	เมื่อ	ชั้น ที่ ๑
จ, ช.	จุลวราภรณ์	„	„	๒
น, ช.	นิภาภรณ์	„	„	๓
ภ, ช.	ภุชนาภรณ์	„	„	๔
ท, ช.	ทิพยาภรณ์	„	„	๕

ม, ต, ม.	มหาสุรภรณ์	มกุฏสยาม ชั้นที่ ๑	๑
จ, ม.	จุตสุรภรณ์	๖๖	๖๖ ๒
ม, ม.	มณฑนาภรณ์	๖๖	๖๖ ๓
ภ, ม.	ภักตราภรณ์	๖๖	๖๖ ๔
ด, ม.	ดิจิตราภรณ์	๖๖	๖๖ ๕

ร, ต, ม.	เหรียญคุณวิมาดา		
พ.	เข็มราชการ ไฉ่ พระองค์		
ณ.	เข็มราชการ แผ่นดิน		
ศ.	เข็มศิลปวิทยา		
ร, ร.	เหรียญรัตนาภรณ์		
ร, บ, ม.	เหรียญบุษปมาดา		
ร, จ, ม.	เหรียญจักรมาดา		
ร, จ, พ.	เหรียญจักรพรรดิมาดา		

บาญชีมหาดเล็กเวร ศักดิ์

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
พระยาบุรุษรัตน ราช พดตภ	นพ	จางวาง	ท,จ,ว. น,ช. ม,ม. ร,ต,ม. พ. ว,ร. ๓	
เจ้าหมื่น ตรวพ เพ็ชร ภาศักดิ์	เพิ่ม	หัว หมื่น	ว,ม. ร,ต,ม. พ. ว,ร. ๔	
หลวงศักดิ์	อ้น	นายเวร	ภ,ม. ท,ช. ร,ต,ม. พ. ว,ร. ๕	
นายจ่าง	ส่าย	จ่า	ท,ช. ว,ม. ว,ร. ๕	ยก ไป เป็น จางวาง มหาดเล็ก สมเด็จพระ บรมโอรสา ธิราช
นายจ่าง	ชม	จ่า	ภ,ช. ภ,ม. ว,ต,ม. พ.	
นายจ่าเรศ	เดือน	จ่า	ท,ช. ว,ม.	

บาญชี มหาต เล็ก เหว คักดี

นาม ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อ	ตรา	หมายเหตุ
นาย ชัน	ม.ว. สิงห์ นัท)	หุ้มแพร	ว,ม.		
นาย เสน่ห์	เอม	หุ้มแพร			
นาย เต๋ห้ออาดูช	ม.ด. เซ็ช	หุ้มแพร	ว,ม.		
นาย สุจินตา	ม.ว. ฎก	หุ้มแพร	ว,ม.		
นาย พล พ่าย	ม.ว. เด็ก	หุ้มแพร			
นาย พิไทรราชกิจ	นน	หุ้มแพร	ต,อ,จ. ว,ม.		
นาย พิจารณ } สรรพกิจ }	ทับทิม	หุ้มแพร	ว,ม.		
นาย พิจิตร สรรพ การ }	เสงี่ยม	หุ้มแพร	ว,ม.		
นาย บำรุง ราช บทมาตย์ }	เจ๊ก	หุ้มแพร	ท,ช. ว,ม.		
นาย บำเรอ บรมบาท }	ถ้วน	หุ้มแพร			
นาย เสนอ งาน ประภาศ }	คัก	หุ้มแพร	ว,ม. ร,ร. ๕		

บาณูซีมหาต เล็ก เวก์ คักดี

นาม ยศ	นาม เต็ม	ตำแหน่ง	อัครมยุรตรา	หุ้มยศ
นาย ไชย ชรพรรค	ชม	หุ้มแพร	ว,ม.	
นายราชภักดิ์คักดี	กระจำง	หุ้มแพรวิเศษ	ว,ม.	
หลวง ราชบุตร บำรุง	} เนตร		ท,ช. ว,ม.	
หลวง ขาววรงค์ วิเศษ		} เขียว	ท,ช. ว,ม.	
นาย รอง กวด	ศัตร		นาย รอง	
นาย รอง ชัน	ม.ว. เฉิม	นาย รอง		
นาย รอง ฉัน	อรุณ	นาย รอง		
นาย รอง ชิต	ม.ต. เกษ	นาย รอง		
นาย รอง สนิท	เพิ่ม	นาย รอง		
นาย รอง เสน่ห์	ม.ว. ทวี	นาย รอง		
นาย รอง เก้าอาดูช	แม่ัน	นาย รอง		
นาย รอง สุจินดา	สง่า	นาย รอง		
นาย รอง พดพัน	ม.ว. อรุณ	นาย รอง		

บาณชื่มหาดเล็กเวรศักดิ์

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
นายรองพิไชย ราชกิจ	ช้วน	นาย รอง		
นาย รองบำรุง บรมบาท	วง	นาย รอง		
นาย รองบำรุง ราชบทมาตย์	ฉันท	นาย รอง		
นาย รองเสนา งานประกาศ	หวน	นาย รอง		
นาย รองสนอง ราชบรรหาร	สอน	นาย รอง		
นาย รองสรรพ วิไชย	ศิริ	นาย รอง		
นาย รองพิจารณ์ สรรพกิจ	เตียง	นาย รอง		
ขุนวิจารย์ ภัณฑ กิจ	สอน			

บาญชี มหาตเด็ก เหว สิทธี

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
พระยา วรพงษ์ พิพัฒน์	ม.ว.เย็น	จางวาง	ท,จ,ว.จ,ม.	
			น,ช. ร,ต,ม.	
			ศ. พ. ร,ร. ๓	
เจ้า หมื่น เสมอใจ ราช			หัว หมื่น	ว่าง
หอดวง สิทธี			นาย เหว	ว่าง
นาย จำ ยอด	ม.ว.เหมือน	จำ	ภ,ม.	
หอดวงพิทักษ์มานพ	น้อย			ท,ช. ว,ม.
หอดวง ตราญรมย์ รักษา	ม.ว. เต๋อ			ว,ม.
หอดวง สกต พิมาณ	บุญ			ท,ช. กรมวังนอก ยกมา
นาย จำ นิตย์	ม.ว.วาศ			ว,ม.
นาย บริหารราช	ชุ่ม			
ขุน เจนจบ ภัณฑกิจ	พื่อน			ท,ช. ร,ร. ๕
ขุน เจนจิตร ภัณฑ การ	หยอง			ว,ม.

บาณฐิติ มหาตเล็กเวรสิทธิ์

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อ	ตรา	หมายเหตุ
ขุน วิจิตร ภักชการ	เรือง				ว,ม.
ขุนศรีสุทโธปกรณ์	ทิน				ว,ม.
ขุนสิทธิ์ ต่วนเชษฐ		สารวัดใหญ่			ว่าง
หลวง ตูสิตวัน วิจารณ์	ใจ	สวน ตูสิต			ว,ม.
หลวง บริหาร วนารมย์	ม.ว.วิงษ์	สวน ตูสิต			ท,ช.
หลวง มานิต นฤบดีนทร์	เล่น	สวน ตูสิต			
หลวง ขรินทร์ภักดี	สาย	สวน ตูสิต			
ขุนพลยุทธ ประสิทธิ์	จัน	สวน ตูสิต			
ขุนทุมกิจอุปกรณ	ช้า	สวน ตูสิต			
ขุน ภเบนทร์ สวามิภักดี	เพ็ง	สวน ตูสิต			

ปาณูซี มหาตเด็ก เฮอร์ ฤทธิ

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อ ตรา	หมายเหตุ
เจ้าหมื่น ไวย วร นารถ	ม.ถ.วราห์	หัวหมื่น	ต,จ. ก,ช.	
			ว,ม. ร,ค,ม.	
			พ.	
หลวงฤทธิ		นาย เฮอร์		ว่าง
นาย จำเรศ	เลื่อน	จำ	ท,ช. ว,ม.	ไปทำการ } เฮอร์ ศักดิ์ }
หลวง ทรง พดราบ	สัมบุญ	สมุหเจ้า	ว,ม.	
		กรม อัคร		
		ราช ขวา		
หลวงรต รัตนาศน์	สาย	เจ้ากรมรต	ว,ม.	
จมีน ยุทธ พิไชย	ศรี	ปลัด กรม		
		อัคร ราช		
		ขวา		
จมีน ไกร เพ็ชร	แสง	ปลัด กรม		
		อัคร ราช		
		ซ้าย		

บาณชี มหาต เต็ก เวร ฤทธิ

นาม ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
ขุน ครุรงค์ สังคราม	นุ้ม	ปลัด กรม	}	
		ม้าแข่ง		
		ขวา		
พัน ทรง พงการ	พตชย	ปลัด กรม	}	
		ม้า ต้น ขวา		
หอดวง ประดิษฐ } ไพเราะ	ตาบ	ปลัด จางวาง	}	
		กรม มหาต		
	เด็ก ฝ่าย			
	พระราช วัจ บวร.			
หอดวง สำอาง } คนตรี	พตบ	เจ้า กรม	}	
		พิณพาทย์		
ขุน เต็มาะ } คุรียงค์	เข้ม	เจ้า กรม	}	
		พิณพาทย์		

บาฏชีมหาดเล็กเวรฤทธิ

นาม ยศ	นาม เต็ม	ตำแหน่ง	อักษรย่อ ตรา	หมายเหตุ
ขุน ประดับภิรมย์	เดื่อม	มีตำแหน่ง ราชการใน กรม มหาด เล็ก พิณ พาทย์.		
ขุน นัฏกานุรักษ์	ตุต	ผู้กำกับ กอง ทหาร กระบี่ กรม โขน		

บรรณานุกรมมหาดเล็กเวรเขต

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
เจ้าพระยา นรวิรัตน์ ราช มานิต	โต	จางวาง	ป,จ. ม,ต,ม.	เบี้ยบำ นาญ
			จ,ช. ร,ร. ร,จ,พ. ร,บ,ม. ร,ต,ม. พ. ร,จ,ม.	
พระยา นรฤทธิ์ ราชหัตถ์	ทองดี	จางวาง	น,ช. ม,ม.	เป็น ราช องครักษ์ พิเศษ
			ร,จ,ม. ร,จ,พ. ร,ต,ม.	
พระยา ศิริ ด้ตย์ ด้ตย์	ฉันทร์	จางวาง	ม,ม. ภ,ช.	เบี้ยบำ นาญ
			ร,จ,พ. ร,ต,ม. พ.	

บาฏชีมหาต เล็ก เจร เกษ

นาม ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อ	ตรา	หมายเหตุ
<u>กอง ทบียน</u>					
เจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์	ม.ว.จิตร	หัวหมื่น	ม,ม. ภ,ช.	เป็นผู้ช่วย	} ราชเลขา นุการ
หอดวงเทศ	กริม	นายเวร	ภ,ม. พ,ช.	ทำการ	
				โรงเรียน	} ราชกุ मार ด้วย
นายจ่า รง	ชม	จ่า	ภ,ช ภ,ม.	ไปทำการ	
			ร,ต,ม. พ.	เวร คักดี	} เบี้ยหวัด
ขุน เศษ ตรุณ รักษ์	โต	สารวัดใหญ่			
<u>กอง โรงเรียน</u>					
พระเจ้า น้อง ยาเข			กรมการ	ภ.จ,ก. น,ร.	} เลื่อนมาตั้ง ป,จ,ว. ม,ช. ราชทรง ม,ส,ม. ร,ต,ม. มหาต ผ. พ. ร,จ,ม. ไทย ร,ร. ๒
กรมหอดวง ตำรง					
ราชานุกาพ					

บาณชีไม่หาค เด็ก เวร เศษ

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
พระยาบุรุษย์รัตน ราชพัตตภ	นพ.	กรมการ	ท,จ,ว. น,ช.	จางวาง
ม,ม. ร,ต,ม. มหาต				
				พ. ร,ว. ๓ เด็ก
พระยาวิสุทธสุริย ศักดิ์	ม.ว.เบี่ยง	กรมการ	จ,ม. น,ช.	ปลัดชูถ
				ต,จ. ร,ต,ม. ผดของกระ
				ทรง
				ชรรวมการ
เจ้าหมื่นศรีสวัสดิ์	ม.ว.จิตร	กรมการ แต่เป็น ผู้ อำนาจการ	ม,ม. ภ,ช.	ผู้ช่วย
				ราชเสนา
				นุการ
พระเทพดรณา นุศิษย์	เซย	อาจารย์	ท,ช. ว,ม. ร,ต,ม, พ.	
หลวงเชษฐกา โรวาท				พร้อม
หลวงบรรณวาท วิจิตร	ต๋อง	อาจารย์		
หลวงวิเทศ วิททยา นุศาสตร์				พูน

'บาญชีมหาดเล็กเวรเดช

นาม ยศ   นามเดิม   ตำแหน่ง   อักษรย่อตรา   หมายเหตุ

มหาดเล็ก บรรดาศักดิ์

พระยาสุริยานุวัตร	เกิด	พิเศษ	ม,ต,ม. ท,จ,ว.	อรรคราช ทต.ที่กรุง ปารีส
พระยาวิสุทธิสุริย ศักดิ์	ม,ว.เบ็ญ	พิเศษ	จ,ม. น,ช. ต,จ. ร,ต,ม.	ปลัดทูล ฉลองกระ ทรวง ธรรมการ
พระยาวิสุทธิเสวี วัตร	ไต้ฮัก	พิเศษ	ม,ม. ท,ช.	ข้าหลวง เทศาภิ บาล มณฑ ทตชุมพร
พระยานวิศรราชกิจ	ด้าย	พิเศษ	ม,ม. ท,ช.	อรรคราช ทต.ที่กรุง โตเกียว
พระยาบรมบาท บำรุง	แย้ม	พิเศษ	ภ,ม.	ข้าหลวง นครน่าน

บาฏฐีมหาตเถกเวรเทศ

นาม ยศ	นาม เต็ม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
พระยาประสิทธิ์ ศุภการ	ม.ด.ดม้าย	พิเศษ	ภ,ม. ร,จ,พ.	เบ็ยหวัด
พระครูณรักษา	กัน	ปลัด	ภ,ม. ร,จ,ม. ร,จ,พ.	เบ็ยหวัด
		จางวาง		
พระพัฒนญาณุรักษ์	สง	ปลัด	ค,จ. ท,ช.	เบ็ยหวัด
		จางวาง		
พระอุตรพิศดาร		พิเศษ		ว่าง
นายจ่ายวดยศ สถิตย์	หมีว	พิเศษ	ภ,ม. ท,ช.	เบ็ยหวัด
หลวงนิพัทธ พงษ์				ว่าง
หลวงสรพจน์พิจิตร				ว่าง
หลวงภักดี นารถ	ฉันท	พิเศษ	ท,ช.	รับราชการ กรม ทหารเรือ
หลวงราชพงษ์ภักดี				ว่าง

บาณชื่มหาดเล็กเวรเทศ

นาม ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ	
หลวงราชตรุณรักษ์	ม.ว.สอาด	พิเศษ	ท,ช. ว,ม.	เบี้ยหวัด	
หลวงพัฒนรักษา	นิต	พิเศษ	ท,ช. ว,ม.		
หลวง อภิรักษ์ ราช ฤทธิ	นภยูง	พิเศษ	ว,ม.	เดชานู การ ส้ม เด็จพระ บรม โอ รสำเร็จราช	
หลวง ตรุพรรณ บริบาล	ทัต		ร,จ,พ.		เบี้ยหวัด
หลวง การ เคน กิจ บริรักษ์	แสง				เบี้ยหวัด
ขุน สมุทโคจร					ว่าง
ขุน ตำกร วิไลย	ตำคร		ว,ม.	เบี้ยหวัด	
ขุน ชลาโดย ไภภต	ฉ่ำ			เบี้ยหวัด	
ขุนสิงห์ ตำกร				ว่าง	

บาณฐี มหาตเล็กเวร เตช

นาม ยศ	นาม เต็ม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
ขุน วิสุทธร ภัณฑา จารย์	}	พิเศษ		ว่าง
				ว่าง
ขุน อรรภาค ภาที	ให้	พิเศษ		รับ ราช การ กระ ทรวงคลัง
ขุน อุทกการี	แพว	พิเศษ	จ,ม.	รับ ราช การกรม ศุขา ภิบาล

หม่อม ราชินิกุล

หม่อม มอญูทร เทวา				ว่าง
หม่อม นเรนทร์ ราชา	}			ว่าง
หม่อม นรา อธิราช				ว่าง
หม่อม เทวา อธิราช	แดง		ภ,ช.	^๕ เบีย หัวดี
หม่อม ราโช ไทย	โต๊ะ		จ,ม.	^๕ เบีย หัวดี

บาญชีมหาดเล็กเวรเทศ

นาสยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
หม่อมชาติเดชอุดม	ตั้งนภดาง		ม,ม. ร,จ,ม.	เสนา ฉิการ ทหาร บก.
			ร,ค,ม. ศ.	
หม่อม ไผษยนต์ เทพ	พิณ		ภ,ม.	
			การ กรม ทหารเรือ	
หม่อม ภารตราชา	โต		ภ,ช. ภ,ม. ร,จ,พ.	ทหาร บก
หม่อมดำรงรวมฤทธิ	เชื้อ		ภ,ม.	ทหาร บก
หม่อมทศทิศฤาเทศ				ว่าง
หม่อมอนุวัตรวรพงษ์				ว่าง
หม่อม อนุวงศ์ พัฒน์	สำเร็จ		ภ,ช. ภ,ม.	กระ ทรวง พระคลัง
หม่อม นีวัฑช วงษ์	พยอม		ท,ช. จ,ม.	กรม พระ อาลักษณ์

บัญชีพิมพ์เด็ก เวร เตช

นามิ ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
หม่อม อุดม พงษ์ เพ็ญ สวัสดิ์	}	ประยูร	ม,ม.	กระทรวง มหาดไทย
หม่อม อนุพันธ์ศิริ วงษ์				
หม่อม ศิริพงษ์ อนุพันธ์	}	ฉิม	ว,ม.	ช่างเขียน
หม่อม อมร วงษ์ วิจิตร				
หม่อม สหพงษ์ เพ็ญ ภาค	}	ศักดิ์	ว,ม.	

มหาดเล็ก สัมทบ

นาย ฉิม	เอี่ยม	หม่อมพร ต้น	ว,ม. ร,ร. &	
		เชือกเวรศักดิ์		
นาย ชิต	เจริญ	หม่อมพร ปถาย	ท,ช. ว,ม.	เบี้ยหวัด
		เชือกเวรสิทธิ์		

บาญชีมหาดเล็กเวรเทศ

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรร้อยตรา	หมายเหตุ
นาย กวด	โต๊ะ	หุ้มแพรปดาย เชือกเวรฤทธิ์	ท,ช. ๑,ม.	เรียนหนังสือ หมาย
นาย พลพันธ์	เฮม	หุ้มแพร	ท,ช. ๑,ม.	เบี้ยหวัด
นาย ต้นของ บรรหาร	บุตร	หุ้มแพร	๑,ม.	เบี้ยหวัด
นาย สรรพวิไชย	เสน	หุ้มแพร	๑,ม.	
นาย พินิจ ราชการ	ปี่จ	หุ้มแพร	๑,ม.	
นาย อรรถจักรบรรหาร	นาก	หุ้มแพรพิเศษ	๑,ม.	โรงเรียน ราชกุมารี
นาย รอง พลพ่าย	แป้ว	นาย รอง		
นาย รอง พินิจ ราชการ	แฉ่ง	นาย รอง	ร,ร. ๕	กรมทหาร เรือ

บาญชีมหาดเล็กเวรเทศ

นาม ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
นาย รong พิจิตร สรพการ	สวัสดิ์	นาย รong		
นาย รong ไชยขรรค์		นิต	นาย รong	กรมศุขา ภินาต
ขุน ศักดิ์ ตรุณจิตร	ทอง	ตำรวจใหญ่		เบี้ยหวัด

มหาดเล็ก

ฝ่าย พระราช วัง บวร

พระยาบำเรอ บริรักษ์		จางวาง	ว่าง
พระยาภักดีภูบาล		จางวาง	ว่าง
พระสุนทรานุกิจ		ปลัดจางวาง	ว่าง
หลวงประดิษฐ ไพเราะห์	ตาม	ปลัดจางวาง	อยู่เวรฤทธิ

เวร ขิดภูบาล

จมน มหาดเล็ก	หัวหมื่น	ว่าง

บุญขึ้นมหาดเล็กเวรเทศ

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
หลวง ขิต ภูบาล	แดง	นายเวร	ว,ม. ร,จ,พ.	เบี้ยหวัด
นายจำนิตย์	ม.ว. วาศ	จำ	ว,ม.	เวรสิทธิ์
นาย ผดของ ไผ่ นารถ	เปิดอง	หุ้มแพร ต้น เชือก		กรมศุขาทิ บาดเหนือ
นาย พิทักษ์ ราชา	คำ	หุ้มแพร		เบี้ยหวัด
นาย ราชากักดิ์	อรุณ	หุ้มแพร		เบี้ยหวัด
นาย นรินทร์ จิเบศร์	ปลั่ง	หุ้มแพร		
นาย บำเรอ ราชา		หุ้มแพร		ว่าง
<u>เวรชาญ ภูเบศร์</u>				
จ๋มื่น เด็ก ชาย	ดัมบุญ	หัวหมื่น	ท,ช. ว,ม.	เบี้ยหวัด
หลวง ชาญ ภูเบศร์	เพิ่ม	นายเวร		เบี้ยหวัด
นาย จำจิตร์ นุกต	ตรี	จำ	ว,ม.	มณฑล พายัพ
นาย ปรีตาราช	ข่ม	หุ้มแพร ต้น เชือก		ท่าถาวรเว สิทธิ์
นาย ราช บริรักษ์		หุ้มแพร		ว่าง

บาญชีมหาดเล็กเวรเทศ

นามยศ	นามเต็ม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
นายราชจินดา	อรุณ	หุ้มแพร	ว,ม.	เบิกหวัด
นายนเรศวร ธีรภักษ์	จัน	หุ้มแพร	ว,ม.	กรมกระ ดำปณี ดีทชิการ
นายนราธิบาล	ม.ต.เหมาะ	หุ้มแพร		
<u>เวรเส้นที่รักษา</u>				
จมน มหา สนิท	มานพ	หัวหมื่น	ภ,ม.ท,ช.	รับราช การกระ ทรวงพระ คลัง
หลวงเส้นที่รักษา	เผือก	นายเวร	ว,ม.	
นายเจ้าสร วิเชียร	พุ่ม	จำ	ว,ม.	เบิกหวัด
นายสุริยาบุษ	ตั้งช	หุ้มแพรต้น เชือก	ว,ม.	เบิกหวัด
นายรักษ ภูมินทร	สิน	หุ้มแพร		กรมทหาร เรือ
นายภักดี นารด		หุ้มแพร		ว่าง

บาญชี มหาตเล็ก เวรเทศ

นาม ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
นาย ทรงใจ วัณษ์	สุดใจ	หุ้มแพร	ว,ม.	เบีย หวัด
นายพิศวัต สรรพกิจ	ฟู	หุ้มแพร	ท,ช. ว,ม.	เบีย หวัด
<u>เวร มหาใจ วัณษ์</u>				
จมีน จิตร ใต้น้ำ	ม้วย	หัว หมั้น	ท,ช. ว,ม.	ทหาร เรือ
หลวง มหาใจ วัณษ์	ตริก	นายเวร	ว,ม.	เบีย หวัด
นาย จำเนตร	เค็ดม	จำ	ว,ม.	รับราช การ กระ ทรง พระ คตง
นายสุด จำตอง	ถม	หุ้มแพร ตัน เชือก	ว,ม.	มณฑล อิสาน
นาย ราช จำนา	อุน	หุ้มแพร	ภ,ม. ท,ช.	เบีย หวัด
นายจงใจ วัณษ์	หัด	หุ้มแพร		มณฑล ราชบุรี
นาย วัณษ์ กุณนารถ	วาง	หุ้มแพร	ว,ม.	เบีย หวัด
นายจิตร ปรินชา		หุ้มแพร		วาง

บำนาญข้าราชการตามลำดับอักษร

ก

กฤษ์ เตน กิจ บริรักษ์	(แต่ง)	ทดวง		เวร เตช
กวด	(โต้ะ)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
		ท.ช. ๑, ม.		
กวด	(ฉัดง)	นาย รอง		เวร ศักดิ์
โกมเพ็ชร์	(แต่ง)	จมีน	ปลดตกรมยศอวราช ชาย	เวร ฤทธิ

ข

ขัน	(ม.ว.สิงหนัท)	นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
		๑, ม.		
ขัน	(ม.ว.เจิม)	นาย รอง		เวร ศักดิ์

ค

จตุ ใจภักดิ์	(หดี)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
จิตร นฤต	(ตร์)	นาย เจ้า		เวร เตช
		๑, ม.		
จิตร ปรีชา		นาย	หุ้มแพร	ว่าง

บัญญัติมหาดเล็ก ตามลำดับอักษร

จิตรเด่นห์ (มัย) จมื่น หัวหมื่น เวรเทศ
ท,ข. ๑,ม.

เจนจิตรภักทการ(หยของ) ขุน เวรสิทธิ์
๑,ม.

เจนจบภักทกิจ (พ้อม) ขุน เวรสิทธิ์
ท,ข. ๖,๗. ๕

ฉ

ฉดองไยนารด (เป็ดอง) นาย หุ้มแพร เวรเทศ
ฉัน (เอ้อม) นาย หุ้มแพรตันเชือก เวรเทศ
๑,ม. ๖,๗. ๕

ฉัน (อรุณ) นาย รอง เวรศักดิ์

ช

ชดาโดยไกกด (ฉ่า) ขุน เวรเทศ

ชาญภูเบศร์ (เพิ่ม) หลวง นายเวร เวรเทศ

ชาติเดชอุดม (สท้านกดาง) หม่อมราชินิกุล เวรเทศ
๓,๔,๖,๗,๘,๙,๑๐.

๖,๗,๘,๙,๑๐. (๖,๗,๘,๙,๑๐)

บาญชีมหาดเล็กตามลำดับอักษร

ชิต	(เจริญ)	นาย	หุ้มแพร	เวร เสด็จ
ชิต	(ม.ถ. เกษ)	นาย	รอง	เวร คักดี
ชิต ภูบาล	(แสง)	หลวง	นายเวร ว,ม. ร,จ,พ.	เวร เสด็จ
เชษฐกาโรดม (พร้อม)		หลวง	อาจารย์	เวร เสด็จ
ไชยขรรค์	(ชม)	นาย	หุ้มแพร ว,ม.	เวร คักดี
ไชยขรรค์	(นิต)	นาย	รอง	เวร เสด็จ
ค				
ครูณ รัชชา	(กัน)	พระ	ปลัดจางจาง ภ,ม. ร,จ,ม. ร,จ,พ.	เวร เสด็จ
ครูศักดิ์สงคราม	(หนุ่ม)	ขุน	ปลัดกรมม้า แขง ขวา	เวร ฤทธิ
ครูสัตตวิจิตร (ใจ)		หลวง	สวน ตูต	เวร คักดี
เด็กชาย	(สมบุญ)	จมื่น	หัว หมื่น	เวร เสด็จ

บาณขี้มหาดเล็ก ตาม ลำดับ อักษร

เดช (กริม) หดง นายเวร เวรเดช
ภ,ม. ท,ช.

เดชตรุณรักษ์ (โต) ชุน ดาววัดใหญ่ เวรเดช

ตำรง ราชา นุภาพ พระเจ้า น้อง ยาเชอ เวรเดช
กรมหดง
ภ,จ,ก. น,ร.
ป,จ,ด. ม,ช.
ม,ถ,ม. ร,ต,ม.
ผ. พ. ร,จ,ม.
ร,ร. ๒

ตำรง รามฤทธิ (เชื้อ) หม่อม ราชนิกุล เวรเดช
ภ,ม.

ต

ตรุพรอคบริบาล (ทัต) หดง เวรเดช
ร,จ,พ.

ด

บาณชรีมหาดเล็ก ตามลำดับอักษร

ท

ทรงใจรักษ์ (สุดใจ)	นาย	หุ้มแพร	เวรเทศ
	ว,ม.		
ทรงพดถาวร (พดถอย)	พัน	ปลัดกรม ม้าต้นขวา	เวรฤทธิ
ทรงพดราบ (สมบุญ)	หลวง	เสมหเจ้ากรม อัครราชขวา	เวรฤทธิ
ทศทิศฎาเดช	หม่อม	ราชินิกุล	ว่าง
ทุมภิกชอุปกรณ (ข้า)	ขุน	สวนตุลิต	เวรสิทธิ
เทพภรณานุศิษฏ์ (เขย)	พระ	อาจารย์	เวรเทศ
	ท,ช. ว,ม.		
	ร,ค,ม. พ.		
เทวาชิราช (แดง)	หม่อม	ราชินิกุล	เวรเทศ
	ภ,ช.		

ช

ชราภาคพาทิ (โห้)	ขุน	พิเศษ	เวรเทศ
ชรินทร์ภักดี (ถ้าย)	หลวง	สวนตุลิต	เวรสิทธิ
ชาราศวิเศษ (เขี้ยว)	หลวง		เวรศักดิ์

บัญญัติมหาดเล็กตามลำดับอักษร

น

นรรัตนราชมานิต (โต)	เจ้าพระยา	จาง วาง	เวร เตช
	ป,จ. ม,ต,ม.		
	จ,ช. ร,ร.		
	ร,จ,พ. ร,ป,ม.		
	ร,ต,ม. พ.		
	ร,จ,ม.		
นรฤทธิราชหัช (ทองดี)	พระยา	จาง วาง	เวร เตช
	น,ช. ม,ม.		
	ร,จ,ม. ร,จ,พ.		
	ร,ต,ม.		
นราชิฆาต (ม.ต.เหมาะ)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
นราชิราช	หม่อม	ราชินิกุล	ว่าง
นวิหทร์ชิเมศวร์ (ป้อม)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
นวิศร์ ราชกิจ (ถ้าย)	พระยา	พิเศษ	เวร เตช
	ม,ม. ท,ช.		
นเรนทร์ ราชา	หม่อม	ราชินิกุล	ว่าง

บาณชีมหาตเถกัตามถำดับ อักษร

นเรศร์จิรภัษ (จัน)	นาย ว,ม.	หุ้มแพร	เวร เดช
นฏการ นุรภัษ (สุต)	ขุน	ผู้กำกับ กอง ทหาร กระบี่ กรมไซน	เวร ฤทธิ
นิตย (ม.ว.ว.ศ)	นายจ่า ว,ม.		เวร สิทธิ
นิพัช กุดพงษ์	หลวง		ว่าง
นิวัชชิตร์วงษ์ (พยอม)	หม่อม ท,ช. ว,ม.	ราชินิภูต	เวร เดช
เนตร (เคถิม)	นายจ่า ว,ม.		เวร เดช

บ

บวรโณวาท วิจิตร	(ก่อน) หลวง	อาจารย์	เวร เดช
บรมบาท บำรุง (แย้ม)	พระยา ภ,ม.	พิเศษ	เวร เดช

บาณชื่อ มหาต เล็ก ตาม ลำดับ อักษร

บริหาร ฉนารมย์	} (ม.ว.วงษ์)	หตวง	ส่วน ตุสิต	เวร สัทธ
		ท,ช.		
บุรุษย์รัตน ราชพิตถ	} (นพ)	พระยา	จาง วาง	เวร ศักดิ์
		ท,จ,ว. น,ช.		
		ม,ม. ร,ต,ม.		
		พ. ร,ร. ๓		
บำรุงราช บทมาตย์	} (เล็ก)	นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
		ท,ช. ว,ม.		
บำรุงราช บทมาตย์	} (ผ้น)	นาย รอง		เวร ศักดิ์
บำเรอบรมบาท (ถ้วน)		นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
บำเรอบรมบาท (วง)		นาย รอง		เวร ศักดิ์
บำเรอบริรักษ์		พระยา	จาง วาง	ว่าง
บำเรอ ราชา		นาย	หุ้มแพร	ว่าง
ป				
ประตัมภกรมย์ (เต็ม) ชุน				เวร ฤทธิ

บาญชี มหาต เล็ก ตาม ลำดับ อักษร

ประดิษฐ์ไพเราะ	(ตาม)	หอดวง	ปลัดจางวาง	เวร ฤทธิ
ประสิทธิ์ศุภการ	(ม.ต.ถ่ม่าย)	พระยา	พิเศษ	เวร เตช
		ภ,ม. ร,จ,พ.		
ปรีดาราชา	(ชุ่ม)	นาย	หุ้มแพร	เวร สิทธิ
		พ		
พฤษการ	ประสิทธิ์ (จีน)	ขุน	ส่วนตฤติ	เวร สิทธิ
พดพัน	(เขม)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
		ท,ช. ว,ม.		
พดพัน	(ม.ว.อรุณ)	นาย	รอง	เวร ศักดิ์
พดพ่าย	(ม.ต. เด็ก)	นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
พดพ่าย	(เป้ว)	นาย	รอง	เวร เตช
พลัษฏานุรักษ์	(คง)	พระ	ปลัดจางวาง	เวร เตช
		ค,จ. ท,ช.		
พัทธภรักษา	(นิต)	หอดวง	พิเศษ	เวร เตช
		ท,ช. ว,ม.		
พิจาวณีสรรพกิจ	(ทับทิม)	นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
พิจาวณีสรรพกิจ	(เสียง)	นาย	รอง	เวร ศักดิ์

บำนาญที่มหาตมะเล็ก ตามลำดับอักษร

พิจิตร ธรรมการ (เสงี่ยม) นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
ว,ม.		
พิจิตร ธรรมการ (สูวดี) นาย รอง		เวร เตช
พินิจ ราชการ (บัว) นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
ว,ม.		
พินิจ ราชการ (แดง) นาย รอง		เวร เตช
ร,ร. ๕		
พิไทร ราชกิจ (อน) นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
พิไทร ราชกิจ (ช่วง) นาย รอง		เวร ศักดิ์
พิทักษ์ มานพ (น้อย) หลวง		เวร สิทธิ
ท,ช. ว,ม.		
พิทักษ์ วิชา (คำ) นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
พิศาล ธรรมกิจ (ฟู) นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
ท,ช. ว,ม.		
ไพชยนต์ เทพ (พิน) หม่อม	ราชินิกุล	เวร เตช
ภ,ม.		

บัญญัติมหาต เล็ก ตามลำดับอักษร

ภ

ภักดี นารถ		นาย	หุ้มแพร	ว่าง
ภักดี บรม นารถ	(ถัน)	หลวง	พิเศษ	เวร เดช
		ท,ช.		
ภักดี ภูมาถ		พระยา	จาง วาง	ว่าง
ภารตราชา	(ไต)	หม่อม	ราชินักถ	เวร เดช
		ภ,ช. ภ,ม.		
		ว,จ,พ.		
ภุเมนทร์ธวามิภักดิ์	(เฟ็ง)	ขุน	สวนดุสิต	เวร สีทซ์

ม

มหา ใจภักดี	(ตร์ก)	หลวง	นายเวร	เวร เดช
		ว,ม.		
มหาต เล็ก		จ่มั่น	หัว หมั่น	ว่าง
มหาต นิก	(มานพ)	จ่มั่น	หัว หมั่น	เวร เดช
		ภ,ม. ท,ช.		
มานิตนฤปดินทร์	(เส่น)	หลวง	สวนดุสิต	เวร สีทซ์

บาณชีมหาต เล็ก ตาม ลำดับ อักษร

ย

ยง (ตาย) นายจำ เวร ศักดิ์
ท,ช. ว,ม.
ร,ร. &

ยุทธ พิไชย (ศรี) จมื่น ปลัด กรม เวร ฤทธิ
อัครราช ขวา

ยวด (ม.ว. เหมือน) นายจำ เวร สิทธิ
ภ,ม.

ยวด ยศ สถิตย์ (หมิว) นายจำ พิเศษ เวร เตช
ภ, ม. ท,ช.

ร

รง (ชม) นายจำ เวร ศักดิ์
ภ,ช. ภ,ม.
ร,ค,ม. พ.

รกรัตนาศน์ (ตาย) หลวง เจ้า กรม ฤทธิ เวร ฤทธิ
ว,ม.

บาญชี มหาต เล็ก ตาม ลำดับ อักษร

รักษ์ภูมินทร์	(ชื่น)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
รักษ์ภูวนารถ	(วาด)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
		ว,ม.		
ราชจินดา	(อรุณ)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
		ว,ม.		
ราชจำนง	(อุ่น)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
ราชครูณรักษ์	(ม.ว.สอาด)	หลวง	พิเศษ	เวร เตช
		ท,ช. ว,ม.		
ราชบริรักษ์		นาย	หุ้มแพร	ว่าง
ราชบุตร บำรุง	(เนตร)	หลวง		เวร ศักดิ์
		ท,ช. ว,ม.		
ราชพงษ์ภักดี		หลวง		ว่าง
ราชภักดีภักดี	(กระ้าง)	นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
		ว,ม.		
ราชาภักดี	(อรุณ)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช

บาญชีมหาดเล็ก ตามลำดับอักษร

วาโชไทย (โต๊ะ) หม่อมราชินิกุล เวรเดช
จ,ม.

เวศ (เลื่อน) นายจำเริญ เวรศักดิ์
ท,ช. จ,ม.

ฤทธิ หาดวง นายเวร วัง

ฤทธิ ตรุณเสวี ธารวัดใหญ่ วัง

๓

เด่ห์อาดูช (ม.ถ.เชื้อ) นายหุ้มแพร เวรศักดิ์
จ,ม.

เด่ห์อาดูช (แม่) นายรอง เวรศักดิ์

๑

วรกิจบรรหาร (นาก) นายหุ้มแพรพิเศษ เวรเดช
จ,ม.

วรพงษ์พัฒน์ (ม.จ.เย็น) พระยาจางวาง เวรสิทธิ์
ท,จ,ว. จ,ม.
น,ช. ร,ต,ม.
ค. พ. ร,ว. ๓

บาณชี มหาต เล็ก ตาม ลำดับ อักษร

วรสิทธิ์ เสวี่ วัตร (ใต้ฮัก)	พระยา ม,ม. ท,ช.	พิเศษ	เวร เดช
วิจารณ์ ภัณฑทิจ (สอน)	ขุน		เวร ศักดิ์
วิจิตร ภัณฑทการ (เรือง)	ขุน ว,ม.		เวร ฤทธิ์
วิเทศวิชยานุศาสตร์ (พุฒ)	หลวง	อาจารย์	เวร เดช
วิสุทธภัณฑทอาจารย์	ขุน	ฉ	ว่าง
วิสุทธ สุริยศักดิ์ (ม.ว. เปี้ย)	พระยา จ,ม. น,ช. ต,จ. ร,ต,ม.	พิเศษ	เวร เดช
ไวยวรนารถ (ม.ต. วรार्ห)	เจ้า หมื่น ต,จ. ภ,ช. ว,ม. ร,ต,ม. พ.	หัว หมื่น	เวรฤทธิ์

บาปญชี มหาต เต็ก ตาม ลำดับ อักษร

ศ

ศวีธรรักษ์ (ม.ว.จิกร์)	เจ้าหมื่น ม,ม. ภา,ช.	หัวหมื่น	เวร เตช
ศวีสุทโฆชน์ (ทิน)	ขุน ว,ม.		เวร สิทธิ
ศักดิ์ (ชั้น)	หลวง ภ,ม. ท,ช. ร,ต,ม. พ. ร,ร. ๔	นายเวร	เวร ศักดิ์
ศักดิ์ ตรีคุณ จิตร (ทอง)	ขุน	สารวัตใหญ่	เวร เตช
ศิริพงษ์อนุพันธ์ (ฉิม)	หม่อม ว,ม.	ราชินิกุล	เวร เตช
ศิริสัตย์สถิตย์ (จันทร์)	พระยา ม,ม. ภา,ช. ร,จ,พ. ร,ต,ม. พ.	จางวาง	เวร เตช

บัญญัติ มหาต เล็ก ตาม ลำดับ อักษร

ด

สถ พิมาณ	(บุญ) หตวง ท,ช.		เวร ดีทซ์
ต้นอง ราช บรรหาร (บุตร)	นาย ว,ม.	หุ้ม แพร	เวร เดช
ต้นองราชบรรหาร (สอน)	นาย รong		เวร คักดี
ต้นิท	นาย	หุ้ม แพร	ว่าง
ต้นิท	(เพิ่ม) นาย รong		เวร คักดี
ต้นุทโศจร	ขุน		ว่าง
ต้นพจน์พิจิตร	หตวง		ว่าง
ต้นรพเพช ภาคี	(เพิ่ม) เจ้า หมื่น ว,ม. ร,ต,ม. พ. ร,ร. ๘	หัว หมื่น	เวร คักดี
ต้นรพวิไชย	(เสน) นาย ว,ม.	หุ้ม แพร	เวร เดช
ต้นรพวิไชย	(ศิริ) นาย รong		เวร คักดี

บาญชีมหาดเล็ก ตามลำดับอักษร

สร วิชิต	(พุ่ม) นายจำ		เวร เศษ
	ว,ม.		
สราญรมย์	(ม.ว. เข็้อย) หลวง		เวร สิทธิ
รักษา		ว,ม.	
สาคร วิไสย	(สาคร) ขุน		เวร เศษ
	ว,ม.		
สิงห์ สาคร	ขุน		ว่าง
สิทธิ	หลวง	นายเวร	ว่าง
สิทธิจรุณเชษฐ	ขุน	สารวัตใหญ่	ว่าง
สีหพงษ์เพ็ญภาค (คัก)	หม่อม	ราชินิกุล	เวร เศษ
	ว,ม.		
สุจินดา	(ม.ว.ตภ) นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
	ว,ม.		
สุจินดา	(สง่า) นาย รอง		เวร ศักดิ์
สุด จำตอง	(ทม) นาย	หุ้มแพรต้นเชือก	เวร เศษ
	ว,ม.		

บาญชีมหาดเล็กตามลำดับอักษร

สุนทรานุกิจ		พระ	ปลัดจางวาง	ว่าง
สุริยา นุวัตร	(เกิด)	พระยา	พิเศษ	เวรเดช
		ม,ต,ม. ท,จ,ว.		
สุริยาอุช	(สังข์)	นาย	หุ้มแพร ต้นเชือก	เวรเดช
		ว,ม.		
เสนองาน ประภาส	(ดี)	นาย	หุ้มแพร	เวรศักดิ์
		ว,ม. ร,ร. ๕		
เสนองานประภาส	(หวาน)	นาย	รอง	เวรศักดิ์
เสนห์	(เฮม)	นาย	หุ้มแพร	เวรศักดิ์
เสนห์	(ม.ว.ทอ)	นาย	รอง	เวรศักดิ์
เสนห์รักษา	(เล็ก)	หลวง	นายเวร	เวรเดช
		ว,ม.		
เสนาะตุริยางค์	(เข้ม)	ขุน	เจ้ากรม พิณพาทย์	เวรฤทธิ์
เสนอใจราช		เจ้าหมื่น	หัวหมื่น	ว่าง
ส่งอาจ ตนตรี	(พดบ)	หลวง	เจ้ากรมพิณพาทย์	เวรฤทธิ์

บาณชื่ มหาด เล็ก ตาม ลำดับ อักษร

อ

อหุยนต์คีรีวงษ์ (เพิก)	หม่อม	ราชินิกุล	เวรเดช
	ท,ช. อ,ม.		
อหุรุทธเทวา	หม่อม	ราชินิกุล	ว่าง
อหุวงษ์วรพัฒน์ (ลำเวง)	หม่อม	ราชินิกุล	เวรเดช
	ภ,ช. ภ,ม.		
อหุวัตร์ วรพงษ์	หม่อม	ราชินิกุล	ว่าง
อภิรักษ์ราชฤทธิ (นกยูง)	หลวง	พิเศษ	เวรเดช
	อ,ม.		
อมรวงษ์ วิจิตร (ปฐุม)	หม่อม	ราชินิกุล	เวรเดช
	ภ,ม. ท,ช.		
อตุมพงษ์เพ็ญ } (ประยูร)	หม่อม	ราชินิกุล	เวรเดช
สวลัดดี }	ม,ม.		
อตุรพิศดาร	พระ	พิเศษ	ว่าง

หนังสือที่ ควร มี แล-ควร อ่าน

แบบเรียน ราชการ กรมมหาดเล็ก	ราคา ๓๐ อัฐ	โรงพิมพ์บำรุง นุกุลกิจ
ระเบียบ การโรงเรียน มหาดเล็ก แล ราษฎร มหาดเล็กสัญญาบัตร	ราคา ๓๒ อัฐ	” ”
ลำดับ พระบรม ราชวงศ์	ราคา ๓๗ อัฐ	” ”
ราษฎร พระบรมวงษา นุวงศ์ ฝ่ายหน้า	ราคา ๕๐ อัฐ	” ”
นาม พระที่นั่ง นาม ประตูละดับล้อม	ราคา ๓๒ อัฐ	โรงพิมพ์อักษร นิต์
ราชา ศัพท์	ราคา ๓๔ อัฐ	” ”
ทำเนียบ สมณศักดิ์ ปกริณำ พจนาคถ์	ราคา ๓ บาท	โรงพิมพ์บำรุง นุกุลกิจ กรมศึกษาธิการ
ทำเนียบ หัวเมือง ปี ๑๒๓	ราคา ๒ บาท	โรงพิมพ์บำรุง นุกุลกิจ
อศบปกริณำ		กรมศึกษาธิการ
โวพจน์ ประพันธ์	ราคา ๕ บาท	โรงพิมพ์บำรุง นุกุลกิจ

กฤษณา สอน น้อย	ราคา ๘ อัฐ	โรง พิมพ์บำรุงนุกต กิจ
เบ็ญจคีต เบ็ญจธรรม	ราคา ๕๐ อัฐ	” ” ” ”
คำแนะนำข้าราชการ	ราคา ๓๖ อัฐ	โรง เรียน มหาดเล็ก
สมบัติ ของ ผู้ดี	ราคา ๘ อัฐ	ร้าน หลวง ชำนิ บรรณาคม ถนน ดี่ทอง
คำนำ เรียง ความ	ราคา ๓๐ อัฐ	โรง เรียน มหาดเล็ก
พระราชพงษาวดาร เล่ม ๑—๒	ราคา ๓๐ บาท	โรง พิมพ์บำรุงนุกต กิจ
พระราชพงษาวดาร ย่อ เล่ม ๓	ราคา ๖ บาท	” ” ” ”
พระราชพงษาวดาร ย่อ เล่ม ๒	ราคา ๕๖ อัฐ	” ” ” ”
พระราชพงษาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑	ราคา ๓ บาท ๓๒ อัฐ	” ” ” ”
พระราชประวัติ	ราคา ๓ บาท	กรมศึกษาธิการ
วชิรญาณ วิเศษ	เล่ม ๕	หอ พระสมุดวชิรญาณ

ราชาธิราช	ราคา ๒ บาท	โรงพิมพ์บำรุง นุกฤต กิจ
แต่งตั้ง กิจจา นุกิจ		หอพระสมุด ๐ชิรญาณ
สมุดแบบเขียนแผน ที่	ราคา ๕๐ ชั่ง	โรงพิมพ์อักษร นิต์
สัญญาทาง พระราช ไมตรี	ราคา ๒๐ บาท	โรงพิมพ์สุน ประภาศ } อักษร กิจ }
กฎหมาย ราชบุรี เล่ม ๑-๒	ราคา ๒๐ บาท	กอง ดุโทษ
พระราชบัญญัติ ราชบุรี เล่ม ๑-๒	ราคา ๒๐ บาท	” ”
ตำราปกครอง เล่ม ๑-๒	ราคา ๒๐ บาท	มณฑล กรุง เก้า
ประกาศรัชกาลที่ ๕	สี่เล่ม	โรงพิมพ์อักษร นิต์
พระราชบัญญัติ รัชกาล ที่ ๕ ร.ศ. ๑๓๗	ราคา ๕ บาท	โรงพิมพ์บำรุง นุกฤต กิจ
พระราชบัญญัติ รัชกาล ที่ ๕ ร.ศ. ๑๓๘	ราคา ๖ บาท	” ”
พระราชบัญญัติ รัชกาล ที่ ๕ ร.ศ. ๑๒๐	ราคา ๖ บาท	” ”

พระราชบัญญัติรัชกาลที่ ๕ ร.ศ. ๑๒๑ } ราคา ๖ บาท   โรงพิมพ์บำรุงนุกฎกิจ

ปัญหาสอบไล่ }
ประโยชน์คนฉลาด }   มณฑลกรุงเก่า

คำพิพากษา }
ฎีกาต่าง ๆ }   กองตหุโทษ

หัตถ์กฎหมายประทุษฐ ร้าย ส่วน แพ่ง   ”   ”

หัตถ์สัญญา   ”   ”

หัตถ์กฎหมายอาญา   ”   ”

ประณตมโหฬาร   กรมศึกษาธิการ

มหาชาติ   ราคา ๕๔ อัฐ   โรงพิมพ์บำรุงนุกฎกิจ

นิตราชาครีษ   ราคา ๒ บาท ๓๒ อัฐ   โรงพิมพ์ถนนบ้านหม้อ

อธิบายเรื่องมหาดเล็ก

รองศาสตราจารย์ธงทอง จันทรางศุ

อธิบายเรื่องมหาดเล็ก

มหาดเล็ก คือ ผู้มีหน้าที่รับใช้ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านาย ยิ่งกว่าผู้อื่น ในสมัยก่อนไม่มีโรงเรียนสำหรับฝึกหัดคนเข้ารับราชการ เป็นมหาดเล็กโดยเฉพาะ การเลือกสรรคนเข้าทำการในหน้าที่มหาดเล็ก จึงมีธรรมเนียมนิยมที่จะเลือกสรรจากบุตรของข้าราชการผู้ใหญ่แผนก การต่างๆ ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงคุ้นเคยอยู่แล้ว นำเข้ามาถวายตัวให้ ทำราชการใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทเป็นสำคัญ เพราะเป็นที่ไว้วาง พระราชหฤทัยได้สนิท ซ้ำมักจะเป็นคนที่ได้รับการศึกษาอบรม เบื้องต้นมาแต่ตระกูลอยู่แล้ว เมื่อมาเป็นมหาดเล็กในราชสำนัก ซึ่ง ในครั้งกระนั้นเป็นที่รวมของงานบัญชาการราชการแผ่นดินทุกส่วน เพราะพระเจ้าแผ่นดินในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทรงอยู่ในฐานะ ประมุขของราชการทุกแผนก มหาดเล็กจึงมีโอกาสดูแลโดยปริยายที่จะได้ ฝึกหัดตนให้คุ้นเคยกับราชการ ได้เห็นแนวทางแห่งพระราชนิยมและ พระราชบริหารจนเจนใจ ได้มีโอกาสแสดงวุฒิปรีชาสามารถให้เป็นที่ คุ้นเคยของพระเจ้าแผ่นดิน ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาหรือแม้แต่ใน ชั้นต้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง ตำแหน่งมหาดเล็กจึงเป็นบันไดขั้นต้นที่ จะเข้ารับราชการในหน้าที่ต่าง ๆ โดยพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงใช้สอย คุ้นเคยแล้ว เมื่อมีตำแหน่งราชการว่าง ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มหาดเล็กที่ทรงเห็นว่าใช้ราชการได้ ออกไปรับราชการในกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เป็นดังนี้เสมอมาเป็นนิจ

ด้วยวิธีการศึกษาอบรมอย่างนี้ “มหาดเล็ก” จึงเป็นหน้าที่ราชการสำคัญที่มีผู้นอนอยู่ในสังกัดเป็นจำนวนมาก แต่ดั้งเดิมนั้น การจัดราชการในกรมมหาดเล็กป็นคนออกเป็นสี่หมู่ เรียกว่า “เวร” มีชื่อว่า เวรศักดิ์ เวรสิทธิ์ เวรฤทธิ์ และเวรเดช ตามลำดับ หน้าที่ราชการของทั้งสี่เวรนั้นเหมือนกันไม่มีผิด เพียงแต่ผลัดเปลี่ยนกันเข้าเวรรับราชการ มีกำหนดว่า ข้างขึ้นเป็นหน้าที่ของเวรศักดิ์และเวรฤทธิ์ เรียกรวมว่า “เวรขวา” ข้างแรมเป็นหน้าที่เวรสิทธิ์และเวรเดช เรียกรวมว่า “เวรซ้าย” ในแต่ละวันแบ่งเป็นสองผลัด ผลัดละ ๑๒ ชั่วโมง กำหนดเปลี่ยนผลัดที่เวลา ๔ โมงเช้าและ ๔ ทุ่ม ในระหว่างเวรที่รับราชการคู่กัน เช่น เวรศักดิ์กับเวรฤทธิ์ ถ้าเดือนที่ล่วงมา เวรศักดิ์รับเวรประจำผลัดกลางวัน เวรฤทธิ์รับเวรประจำผลัดกลางคืน พอถึงเดือนใหม่ ก็จะสลับผลัดกัน ให้เวรฤทธิ์รับเวรประจำผลัดกลางวัน และเวรศักดิ์รับเวรผลัดกลางคืน สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเช่นนี้ เว้นเสียแต่เวลาที่มีการสงคราม ข้าศึกยกล่วงเข้ามาถึงขอบขัณฑสีมา หรือเป็นกรณีเสด็จประทับแรมนอกพระนคร เช่น เสด็จพระพุทบาทหรือเมืองลพบุรี ให้เป็นหน้าที่เข้ามานอนเวรเวลาค่ำประจำของทั้ง ๔ เวรพร้อมกัน

การบังคับบัญชาและปฏิบัติราชการในเวรมหาดเล็กแต่ละเวรมีระเบียบการ ดังนี้

๑. มหาดเล็กแต่ละเวร มีผู้บังคับบัญชาสูงสุดเรียกว่า ‘หัวหน้ามหาดเล็ก’ มีบรรดาศักดิ์เป็น ‘เจ้าหมื่น’ (คำสามัญเรียกว่า พระนาย)

และเป็นบรรดาศักดิ์เฉพาะกรมมหาดเล็ก ได้แก่ เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดี เจ้าหมื่นเสมอใจราช เจ้าหมื่นไวยวรนาถ และเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ ตามลำดับ

๒. ถัดจากหัวหมื่นมหาดเล็กลงมา มีผู้บังคับบัญชาชั้นรอง เรียกว่า ‘นายเวรมหาดเล็ก’ มีบรรดาศักดิ์เป็น ‘หลวง’ ได้แก่ หลวงศักดิ์ นายเวร หลวงสิทธิ นายเวร หลวงฤทธิ์ นายเวร และหลวงเดช นายเวร ตามลำดับ ชื่อเวรมหาดเล็กทั้งสิ้น เห็นจะมีที่มาจากราชทินนามของ นายเวร มหาดเล็กทั้งสิ้นนี้เป็นสำคัญ

๓. ถัดจากนายเวรมหาดเล็กลงมา มีมหาดเล็กอาวุโส เรียกว่า ‘จ่านายมหาดเล็ก’ มีบรรดาศักดิ์เป็น ‘นายจ่า’ ได้แก่ นายจ่ายง นายจ่ายวด นายจ่าเรศ และนายจ่ารง ตามลำดับ

๔. ถัดจากนายจ่ามหาดเล็กลงมาอีกชั้นหนึ่ง มีมหาดเล็กผู้ใหญ่ เรียกว่า ‘หุ้มแพร’ มีบรรดาศักดิ์เป็น ‘นาย’ ซึ่งเป็นบรรดาศักดิ์เฉพาะข้าราชการในกรมมหาดเล็ก ในชั้นมหาดเล็กหุ้มแพรนี้ ยังแบ่งออกเป็นสองชั้นย่อย คือ หุ้มแพรต้นเชือก และหุ้มแพรสามัญ หุ้มแพรต้นเชือกนั้นเห็นจะเป็นผู้ใหญ่ในบรรดาหุ้มแพรด้วยกัน ตามตำรามหาดเล็กแต่เดิม หุ้มแพรต้นเชือกมีอยู่ ๔ คน ประจำเวรต่าง ๆ เวนละหนึ่งคน คือ นายกวต นายขัน นายฉัน และนายชิต เรียกขานกันเต็มแบบธรรมเนียมว่า “นายกวต หุ้มแพรต้นเชือก” หรือเรียกว่า “นายกวต หุ้มแพร” เป็นอย่างน้อย

ส่วนหุ้มแพรสามัญที่มีใช้หุ้มแพรต้นเชือกนั้น แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา มีเพียงตำแหน่ง นายสนิท นายเสน่ห์ นายเล่ห์อาวูธ และนายสุดจินดา ๔ คน ประจำเวรต่าง ๆ เวรละหนึ่งคน แต่ต่อมาภายหลังในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้ กรมมหาดเล็กมีผู้คนและราชการมากขึ้น หุ้มแพรในชั้นหลังจึงเพิ่มขึ้นอีกมากหลายตำแหน่ง ได้แก่ นายชัยขรรค์ นายสรรพวิชัย นายพลพ่าย นายพลพัน นายเสนองานประพาส นายสนองราชบรรหาร นายพิชัยราชกิจ นายพินิจราชการ นายบำเรอบรมบาท นายบำรุงราชบทมาลย์ นายพิจิตรสรรพการ และนายพิจารณาสรรพกิจ

๕. ถัดจากหุ้มแพรลงมา มีตำแหน่งมหาดเล็ก เรียกว่า ‘นายรอง’ มีบรรดาศักดิ์เป็น ‘นายรอง’ และมีราชทินนามเป็นคู่กับราชทินนาม มหาดเล็กหุ้มแพรทุกตำแหน่ง เช่น นายรองกวอด นายรองขัน นายรองฉั่น นายรองชิต นายรองสนิท นายรองเสน่ห์ นายรองเล่ห์อาวูธ และนายรองสุดจินดา ไปจนนายรองพิจารณาสรรพกิจ เป็นที่สุด

เมื่อกล่าวถึงตำแหน่งราชการในกรมมหาดเล็กดังกล่าวข้างต้นแล้ว มีเรื่องที่ชอบกล่าวเสริมหรืออธิบายแทรกลงสักหน่อยหนึ่ง คือ

(ก) ตำแหน่งหัวหมื่นมหาดเล็ก ที่เรียกกันโดยสามัญว่า ‘พระนาย’ หรือ ‘คุณพระนาย’ นั้น เป็นตำแหน่งราชการที่รับใช้ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดินยิ่งกว่าผู้อื่น จึงต้องถือว่าเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่ง ข้าราชการผู้ใหญ่หลายท่านเคยรับราชการในหน้าที่มหาดเล็กจนถึง

ชั้นหัวหมื่น แล้วภายหลังจึงไปมีชื่อเสียงในราชการกระทรวงอื่น เช่น เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต) ในเวลาเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นแม่ทัพยกไปปราบฮ่อ นั้น ท่านเป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถมีตำแหน่งราชการอยู่ในกรมมหาดเล็ก เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยอันสนิท จึงทรงพระเมตตาใช้สอยไปในราชการสำคัญครั้งนั้น แม้ในวรรณคดีเก่า เช่นเรื่อง ขุนช้างขุนแผน พลายงามบุตรของขุนแผนก็ได้รับราชการในกรมมหาดเล็ก เป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถเรียกกันโดยย่อว่า “พระนายไวย” เช่นเดียวกัน

(ข) คำว่า ‘หุ้มแพรตันเชือก’ และ ‘หุ้มแพร’ นั้น เป็นคำชวนสงสัยว่ามีที่มาหรือมีความหมายอย่างไร ข้อนี้มีผู้สันนิษฐานว่า อาจจะเนื่องมาจากประเพณีที่ในเวลามีพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ ต้องจัดกระบวนพระบรมราชอิสริยยศ มหาดเล็กทั้งปวงมีหน้าที่ต้องเข้ากระบวนแห่ จัดเป็นแถวเป็นแนว เมื่อเวลาจัดแถวเพื่อให้ตรงเป็นระเบียบเดียวกัน และอาจช่วยเป็นมาตรการรักษาระเบียบและความปลอดภัยด้วย อาจมีประเพณีให้ผู้อยู่ในกระบวนถือเชือกเส้นยาว กำกับแนว เพื่อป้องกันมิให้เชือกบาดมือ อาจมีแพรหุ้มเชือกนั้นเป็นระยะ ๆ “หุ้มแพรตันเชือก” นั้น ได้แก่ มหาดเล็กอาวุโส ซึ่งอยู่ต้นแถวตันเชือก และมีหุ้มแพรสามัญช่วยกำกับแถวอยู่เป็นระยะ ๆ จนตลอดกระบวน

ข้อสันนิษฐานนี้ จะมีเค้ามูลเพียงใด ขอให้อยู่ในดุลพินิจของท่านผู้อ่านด้วย

(ค) เป็นที่เล่าลือกันเมื่อครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มาจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กุลบุตรในสกุลขุนนาค ซึ่งเป็นราชินิกุลใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์บรมราชวงศ์ เวลาแรกเกิดนั้น แทนที่จะเปล่งเสียงร้องไห้อย่างเด็กสามัญ กลับร้องว่า “หุ้มแพร” แทน เพราะเมื่อเติบโตใหญ่เจริญวัยขึ้น ก็นิยมถวายตัวทำราชการในกรมมหาดเล็ก และได้เป็นมหาดเล็กหุ้มแพรแพบทุกรายไป

(ง) บรรดาศักดิ์ ‘นาย’ ซึ่งเป็นบรรดาศักดิ์เฉพาะกรมมหาดเล็กนั้น ในเวลาต่อมาถึงปัจจุบันนี้ กลายเป็นคำนำหน้านายของบุรุษทั่วไป คนรุ่นใหม่ซึ่งไม่คุ้นเคยกับธรรมเนียมมหาดเล็ก จึงมักเข้าใจผิดว่า ‘นายสุดจินดา’ นั้น เป็นชายอายุเกิน ๑๕ ปีแล้ว ชื่อ สุดจินดา ทั่งๆ ที่ความจริงแล้ว คำว่า ‘นาย’ เป็นบรรดาศักดิ์ คำว่า ‘สุดจินดา’ เป็นราชทินนาม นายสุดจินดาคนสุดท้ายของกรุงศรีอยุธยา ท่านมีนามว่า ‘บุญมา’ และทรงเป็นสมเด็จพระบรมราชาเจ้ามหาสุรสิงหนาท ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีใช้คนชื่อ สุดจินดามาแต่ไหน

ยังเป็นกรณีของ ‘นายกวด หุ้มแพร’ แล้ว ยิ่งชวนเข้าใจผิดเข้าไปใหญ่ เพราะหลายคนเข้าใจว่าเป็นบุรุษชื่อ ‘กวด’ นามสกุล ‘หุ้มแพร’ ซึ่งผิดไปจากความจริงไกลทีเดียว

(จ) บรรดาศักดิ์ ‘นาย’ ทั้งปวง ไม่ว่าจะป็นชั้นมหาดเล็ก หุ้มแพร หรือนายรองมหาดเล็กก็ตาม เวลาเรียกขานกันโดยสามัญ มักออกปากเรียกว่า ‘คุณ’ เช่น คุณกวต คุณสุดจินดา และคุณรองสนิท ดังนี้ หากคนรุ่นใหม่ได้ยินผู้ใหญ่ท่านเรียกกันอย่างนี้ โอกาสจะเข้าใจผิดก็ยิ่งมากขึ้น ดีแต่ว่าในปัจจุบันนี้ ท่านผู้มีบรรดาศักดิ์และราชทินนามดังกล่าว แทบจะหาตัวไม่ได้แล้ว เรื่องที่เล่ามาข้างต้น จึงเป็นแต่เพียงอดีตของบ้านเมืองเราเท่านั้น

(ฉ) สมควรกล่าวด้วยว่า ในบางรัชสมัยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีตำแหน่ง ‘ผู้บัญชาการกรมมหาดเล็ก’ และ ‘จางวางมหาดเล็ก’ เพิ่มขึ้นด้วย ตำแหน่ง ‘ผู้บัญชาการกรมมหาดเล็ก’ เป็นตำแหน่งสูงสุดในกรม เป็นธรรมเนียมที่จะมีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้ใด นอกจากพระราชโอรสที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้เป็นผู้บัญชาการ เจ้านายที่ทรงดำรงตำแหน่งนี้ พระองค์สุดท้ายคือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าสมมุติวงศ์วโรทัย กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์ ในรัชกาลที่ ๕

ส่วนตำแหน่งจางวางมหาดเล็ก เป็นตำแหน่งเหนือหัวหมื่นขึ้นไป มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบราชการของกรมมหาดเล็กโดยทั่วไป ไม่ประจำเวร เป็นผู้ชี้ขาดผิดและชอบในกรมมหาดเล็ก เป็นผู้แนะนำ ขนบธรรมเนียมและตรวจตราจริตกิริยามหาดเล็ก และเป็นผู้รวบรวมบัญชี ระเบียบยศ ระเบียบตำแหน่ง จำนวนคน และอายุพรรษกาล แห่งข้าราชการในกรมมหาดเล็กมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาหรือเจ้าพระยา

เช่น เจ้าพระยานรรัตนราชมานิต พระยานรฤทธิราชหัทธ และพระยา
ศิริสัตยสถิตย์ เป็นต้น

ราชการในกรมมหาดเล็ก ซึ่งแบ่งปันเป็น ๔ เวร เป็นเช่นนี้มา
ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยายังเป็นพระมหานครราชธานีสืบมาจนถึง
กรุงรัตนโกสินทร์ ครั้นล่วงมาถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัตนโกสินทรศก ๑๑๖ (พุทธศักราช ๒๔๔๐) ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกธรรมเนียมที่มหาดเล็ก ๔ เวร ผลัดกัน
รับราชการอย่างเดิม เปลี่ยนธรรมเนียมใหม่ให้แต่ละเเวรมีหน้าที่
เฉพาะของตน กล่าวโดยย่อคือ เวรศักดิ์ เป็นเวรรับราชการประจำ
ใกล้ชิดพระองค์ และโดยเสด็จพระราชดำเนิน เวรสิทธิ์ มีหน้าที่ใน
การโยธาต่าง ๆ เช่น แต่งพระที่นั่ง ช่วยการเลี้ยง ตามประทีปโคมไฟ
และเป็นคู่แท้ในกระบวนแห่ เวรฤทธิ มีหน้าที่ในราชการรถม้าทั้งปวง
ในกรมรถ กรมโขน กรมพิณพาทย์ กรมรำโคม และมหาดเล็กช่าง
ส่วนเวรเดช มีหน้าที่รวบรวมทะเบียนมหาดเล็ก เป็นหัวหน้า
มหาดเล็กที่ไปรับราชการในกระทรวงต่าง ๆ ตลอดถึงบรรดามหาดเล็ก
หัวเมือง รวมทั้งมีหน้าที่ “ตรวจสอบความรู้ของมหาดเล็กที่จะรับ
ราชการในกระทรวงต่าง ๆ ในความรู้อันสมควรแก่หน้าที่และประโยชน์
ที่ได้รับ” ด้วย บัญชีข้าราชการมหาดเล็กที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ
รียบการโรงเรียนมหาดเล็ก รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒ เล่มนี้
เป็นการจัดราชการกรมมหาดเล็กตามระเบียบที่ทรงแก้ไขดังกล่าวนี้

เมื่อทรงจัดระเบียบราชการเช่นนั้นแล้วไม่นาน ก็มีเหตุที่เป็น
กำเนิดของโรงเรียนมหาดเล็กเกิดขึ้นดังความในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้า
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าไว้ในนิทานโบราณคดีว่า

“ดูเหมือนจะเป็นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ วันหนึ่งพระเจ้าอยู่หัวตรัส
ปรารภแก่ฉัน ว่าขุนนางที่เป็นขึ้นใหม่ ๆ ในชั้นนี้ไม่มีใครทรงรู้จัก
แต่ก่อนมาลูกผู้ดีที่จะทำราชการยอมถวายตัวเป็นมหาดเล็กตั้งแต่
รุ่นหนุ่มในเวลาเป็นมหาดเล็กได้เข้าเฝ้าหารับราชการอยู่ในราชสำนัก
ทรงรู้จักแทบทุกคน บางคนก็ได้เป็นนายรองและหุ้มแพร รับราชการ
ในกรมมหาดเล็กก่อนแล้วจึงไปเป็นขุนนางต่างกระทรวง ขุนนางที่ไม่
ได้เคยเป็นมหาดเล็ก เช่นพวกที่ขึ้นเป็นเสมียนตามกระทรวงมีน้อย
แต่เดี๋ยวนี้ขุนนางขึ้นเป็นเสมียนตามกระทรวงเป็นพื้น ไม่เคยเป็น
มหาดเล็กจึงไม่ทรงรู้จัก (บางทีกระทรวงมหาดไทยของพระองค์ จะ
เป็นเหตุให้ทรงพระราชปรารภ ด้วยกำลังจัดระเบียบการปกครอง
หัวเมือง สมุหเทศาภิบาลมณฑลต่าง ๆ ขอคนมีความรู้ออกไปรับ
ราชการตามหัวเมือง ฉันต้องหาคนจำพวกนักเรียนส่งไปปีละมาก ๆ
เมื่อคนเหล่านั้นคนไหนไปทำการงานดี มีความสามารถถึงขนาด ฉัน
ก็กราบบังคมทูลขอให้รับสัญญาบัตรเป็นขุนนางตามธรรมเนียม
จำนวนคนรับสัญญาบัตรขึ้นใหม่สังกัดอยู่ในกระทรวงมหาดไทย
มากกว่ากระทรวงอื่น ๆ แต่ข้อนี้ยังไม่ได้คิดเห็นในเวลานั้น) เมื่อได้ฟัง
พระราชปรารภแล้ว ฉันจึงมาคิดใคร่ครวญดู เห็นว่าประเพณีโบราณ
ซึ่งผู้ที่จะเป็นขุนนางถวายตัวเป็นมหาดเล็กเสียก่อนนั้น เป็นการดีมี

คุณมาก เพราะพระเจ้าแผ่นดินทรงรู้จัก ย่อมเป็นปัจจัยให้ทรงพระเมตตากรุณาและไ้วางพระราชหฤทัย ส่วนตัวผู้เป็นข้าราชการเมื่อได้รู้จักและทราบพระราชอัธยาศัยพระเจ้าแผ่นดิน ก็ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดความจงรักภักดี และยังมีประโยชน์อย่างอื่นอีก เพราะมหาดเล็กได้เข้าสมาคมชั้นสูงมีโอกาสไปศึกษาขนบธรรมเนียมและฝึกหัดกริยามารยาทกับทั้งได้รู้จักผู้หลักผู้ใหญ่ในแผ่นดิน ตลอดจนได้คุ้นเคยกับเพื่อนมหาดเล็ก ซึ่งจะไปรับราชการด้วยกัน มีโอกาสที่จะผูกไมตรีจิตต่อกันไว้สำหรับวันหน้า ว่าโดยย่อเห็นว่าประเพณีที่เป็นประโยชน์อันน่าจะรักษาไว้ หากควรปล่อยให้สูญเสียไม่ เมื่อคิดต่อไปว่าจะคิดแก้ไขด้วยประการใดดี เห็นว่าจะกลับไปใช้ประเพณีเหมือนอย่างเดิมไม่เหมาะแก่ราชการในสมัยนั้น ซึ่งต้องการคนที่ได้เล่าเรียนมีความรู้การงานในกระทรวงเป็นสำคัญ เป็นแต่เพียงมหาดเล็กจะรับสัญญาบัตรเป็นขุนนางตามกระทรวง ก็ไม่สามารถจะทำงานได้ ทางที่จะแก้ไขควรจะมีโรงเรียนขึ้นในกรมมหาดเล็ก ให้นักเรียนถวายตัวเป็นมหาดเล็ก มีโอกาสเข้าเฝ้าแทนให้ทรงรู้จักทั้งให้ศึกษาขนบธรรมเนียมในราชสำนักไปด้วยกันกับความรู้เบื้องต้นสำหรับข้าราชการพลเรือนในกระทรวงต่าง ๆ แล้วให้ไปสำรวจราชการอยู่ตามกระทรวงเสียชั้นหนึ่งก่อน จนทำการงานได้ดีถึงขนาด จึงได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นขุนนาง ต่อชั้นนั้นก็จะเป็นประโยชน์ทั้งสองอย่างประจักษ์กัน ฉันทกราบบังคมทูลความคิดเห็นเช่นว่ามา พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย.....”

“แต่การที่จะตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงต้องรอหาตัวผู้ที่จะเป็นอธิบดีอยู่ปีหนึ่ง จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๒ เจ้าพระยาพระเสด็จฯ (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) เวลานั้นยังเป็นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ในกรมมหาดเล็กกลับจากยุโรป พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นว่าเหมาะแก่ตำแหน่งอธิบดีโรงเรียนมหาดเล็ก ด้วยเป็นผู้มีชื่อเสียงในการเรียนวิชาความรู้มาตั้งแต่ยังเป็นนักเรียน และได้ไปเป็นพระครูของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชอยู่ในประเทศอังกฤษหลายปี ในระหว่างนั้นตัวเองก็ได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วย นอกจากนั้นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ได้เคยรับราชการในกระทรวงธรรมการและกระทรวงมหาดไทย เข้าใจระเบียบราชการพลเรือนอยู่แล้ว และมีตำแหน่งในกรมมหาดเล็กด้วย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ เป็นอธิบดีโรงเรียนมหาดเล็กแต่โปรดให้ฉันทน์เป็นที่ปรึกษา ตรัสว่าพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ก็เคยเป็นเลขานุการของฉันทน์มาแต่ก่อน คงจะทำการด้วยกันได้ พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์กับฉันทน์ปรึกษากัน ว่าจะโครงการที่จะจัดโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเป็นระเบียบ การดังนี้ คือ

๑. จะรับนักเรียนอายุระหว่าง ๑๕ จนถึง ๒๐ ปี และเป็นผู้ดี โดยสกุล หรือโดยฐานะอันสมควรจะถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ทั้งต้องให้มีความรู้เรียนมาแต่ที่อื่น ถึงขั้นมัธยมในสมัยนั้น

๒. จะมีนักเรียนจำกัดจำนวน เพียงเท่าที่กระทรวงต่าง ๆ ปรารถนาหาผู้มีความรู้เข้ารับราชการ ไม่รับนักเรียนมากเกินไปจนหางานทำไม่ได้

แต่จะกวัดขั้นในการฝึกสอนให้มีความรู้กว่านักเรียนที่กระทรวงต่าง ๆ จะหาได้ทีอื่นในสมัยนั้น

๓. หลักสูตรของโรงเรียนจะจัดเป็น ๓ ภาค กะเวลาเรียนราว ภาคละปี ภาคที่หนึ่ง เมื่อก่อนนักเรียนจะถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ให้เรียนวิชาเสมียน อันเป็นความรู้เบื้องต้นของข้าราชการเหมือนกันทุกกระทรวง เมื่อเรียนภาคที่หนึ่งสำเร็จแล้ว ถึงภาคที่สอง จึงให้ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ฝึกสอนขนบธรรมเนียมในราชสำนักด้วยกัน กับความรู้พิเศษซึ่งต่างกระทรวงต้องการต่างกัน เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว ถึงภาคที่สามให้ไปศึกษาราชการในกระทรวงซึ่งจะไปอยู่ แต่ยังคงเป็นมหาดเล็กจนมีความสามารถถึงขนาดที่กำหนดไว้ในกระทรวงได้ เป็นตำแหน่งข้าราชการชั้นสัญญาบัตรในกระทรวงนั้นแล้ว จึงปลดขาดจากโรงเรียน นำโครงการนี้ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ได้รับพระราชทาน พระบรมราชานุญาตแล้ว ก็เปิดโรงเรียนมหาดเล็กที่ตึกยาว ช่าง ประตูปิมาณชัยศรีทางฝ่ายตะวันตกใน พ.ศ. ๒๔๔๒ นั้น”

ดังพระอรรถาธิบายในพระนิพนธ์ข้างต้นนี้ โรงเรียนมหาดเล็กจึงได้เริ่มกิจการขึ้น และอยู่ในความรับผิดชอบของเวรเดช ตามที่ทรงแบ่งปันหน้าที่ราชการให้ และโรงเรียนมหาดเล็กนี้เอง ที่เป็นต้นเค้าของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในเวลาต่อมา